

Ana Katarina Zrinski između stvarnosti i fikcije: gospodarski i političko-diplomatski doprinos

Bajkovec, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:792695>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-29**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI

Filozofski fakultet u Rijeci

Odsjek za povijest

Ivan Bajkovec

**Ana Katarina Zrinski između stvarnosti i fikcije: gospodarski i
političko-diplomatski doprinos**

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, rujan 2021.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

Filozofski fakultet u Rijeci

Odsjek za povijest

**Ana Katarina Zrinski između stvarnosti i fikcije: gospodarski i
političko-diplomatski doprinos**

(DIPLOMSKI RAD)

Student: Ivan Bajkovec

Studij: Dvopredmetni diplomski studij povijesti i hrvatskog jezika i književnosti

Mentor: doc. dr. sc. Maja Čutić Gorup

Rijeka, rujan 2021.

UNIVERSITY OF RIJEKA

Faculty Of Humanities And Social Sciences

Department of History

Ivan Bajkovec

**Ana Katarina Zrinski between reality and fiction: economic and
political-diplomatic contribution**

MASTER THESIS

Mentor: Maja Ćutić Gorup, Assistant Professor

Rijeka, September 2021

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

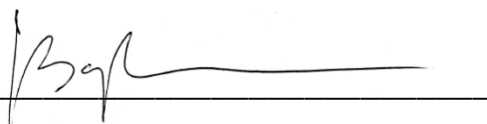
Ovime potvrđujem da sam osobno napisao rad pod naslovom: *Ana Katarina Zrinski između stvarnosti i fikcije: gospodarski i političko-diplomatski doprinos* te da sam njegov autor.

Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirani ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literaturi i drugom) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime studenta: Ivan Bajkovec

Datum: 20. rujna 2021.

Vlastoručni potpis: _____

Handwritten signature of Ivan Bajkovec in black ink, written over a horizontal line.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. O ANI KATARINI (?1625.-1673.) – BIOGRAFSKI PODACI I POVIJESNI OKVIR.....	4
2.1. Porijeklo	4
2.2. Obiteljski (privatni) život	4
2.3. Književno stvaralaštvo i mecenatstvo	7
2.4. Ozaljski ili zrinsko-frankopanski književno-jezični krug?.....	10
2.5. Tragični završetak	12
2.6. Krčki knezovi ili Frankopani.....	15
3. ANA KATARINA KAO KNJIŽEVNI LIK.....	17
3.1. Urota zrinsko-frankopanska: Eugen Kumičić	17
4.1.1. Ana Katarina u <i>Urota zrinsko-frankopanska</i> (političko-diplomatski i gospodarski kontekst)	19
3.2. Hrvatska nad ponorima: Virgil Kurbel.....	25
4.2.1. Ana Katarina u <i>Hrvatska nad ponorima</i> (političko-diplomatski i gospodarski kontekst)...	26
3.3. Zlatna vuga: Višnja Stahuljak	29
4.3.1. Ana Katarina u <i>Zlatna vuga</i> (političko-diplomatski i gospodarski kontekst).....	32
4. GOSPODARSKI I POLITIČKO-DIPLOMATSKI DOPRINOS	36
5. ANA KATARINA KAO FIKCIJA I FAKCIJA – USPOREDBA.....	40
6. ZAKLJUČAK	47
7. LITERATURA	50
8. SAŽETAK.....	53
9. KLJUČNE RIJEČI	53

1. UVOD

Kada bi se skupila sva djela koja su u proteklih 400 godina nastala kao rezultat istraživanja ili/i djela koja su nastala inspirirajući se članovima ovih dviju, za hrvatsku povijest, iznimno važnih magnatskih obitelji, mogla bi se oformiti knjižnica koja bi sadržavala približan fond knjiga kao knjižnica Nikole VII. Zrinskog koju je držao u Čakovcu. Unatoč tomu što se o Zrinskima i Frankopanima piše već stoljećima, i to interdisciplinarno i multiperspektivno, o njima još nije ni približno sve rečeno.

U središtu ovoga rada je žena bogate i krajnje zanimljive biografije. Iako je bila markiza, grofica i banica, živjela raskošno i mondeno, njezin životni put nije u potpunosti bio bajkovit niti sretan. Zbog njezinih je patnji Tomislav Ćorić uspoređuje s grčkom Tetidom¹. Njezinom smrću, kao i smrću preostalih članova njezine obitelji, završava povijest obitelji Frankopan, ali i Zrinski u čiju je obitelj stupila sa samo 16. godina.

Anu Katarinu Zrinski je povijest u proteklih 400 godina pamtila gotovo samo na polju literarnog stvaralaštva (kao spisateljicu, prevoditeljicu i pokroviteljicu književnosti), ali je njezino područje djelovanja bilo znatno šire. Stoga je glavni cilj ovog rada ukazati i potkrijepiti dokazima pretpostavku da je Ana Katarina značajno djelovala u političko-diplomatskom i gospodarskom kontekstu jer je upravo to njezino ne-literarno djelovanje još uvijek u hrvatskoj historiografiji i filologiji nedostavno istraženo. Naime, Ana Katarina bila je prva žena u povijesti hrvatskog naroda koja je obnašala dužnost diplomatkinje u pravom smislu te riječi. Bilo je to za 17. stoljeće, pogotovo u zemljama jugoistočne Europe, nesvakidašnje i ambiciozno, ali prije svega hrabro i izazovno jer su se tim poslovima bavili gotovo isključivo muškarci. *Najkontroverznija žena hrvatske političke povijesti*² Ana Katarina pregovarala je s poslanikom francuskog kralja Luja XIV. u Veneciji i Beču, ali je njezina ruka diplomacije sezala do Ugarske i Poljske.

Izuzev diplomacije, povijesna nam vrela svjedoče da je u učestalom odsustvu brata i muža u velikoj zrinsko-frankopanskoj državini Ana Katarina vodila gospodarstvo i uređivala odnose među kmetovima. Spomenuti se teritorij protezao od primorskih imanja pa sve do Međimurja, a vođenje tako velikog i heterogenog područja zahtijevalo je iznimnu snagu, organizaciju i znanje.

Odabrao sam ovu temu zato što želim doprinijeti istraživanju o ovoj iznimnoj ženi koja

¹ Tomislav Ćorić, *Poznate i zaslužene žene u hrvatskoj povijesti*.

²D. Đukić i J. Lukec, *Pjesme Ane Katarine Zrinski – poetika i kontekst*, str. 273.

još nema zasluženno mjesto u hrvatskoj historiografiji i filologiji, odnosno želim dati svoju perspektivu na ovu problematiku koja je u mnogim segmentima još uvijek diskutabilna. Isto tako, ovaj će rad biti kruna mog obrazovanja jer ću istraživanju pristupiti interdisciplinarno i multiperspektivno, implementirajući znanje i vještine koje sam tijekom dvopredmetnog studija Povijesti i Hrvatskog jezika i književnosti stekao. Stoga ću u ovom radu pokušati iz perspektiva dviju disciplina, historiografije i filologije, usporediti ulogu Ane Katarine Zrinski u upravljanju velikih feuda Zrinskih i Frankopana i njezinu političko-diplomatsku uključenost u pobuni protiv Habsburgovaca. Za ovo će istraživanje biti korišteni primarni izvori koji svjedoče o aktivnosti Ane Katarine i tri stilski različita povijesna romana hrvatske književnosti, koji će također u kontekstu ovog rada biti primarni izvori. Uz to, bit će korištena i sekundarna literatura koja se odnosi na radove povjesničara i povjesničara književnosti koji se unazad nekoliko stoljeća bave ovom tematikom.

Odabrao sam roman *Urota zrinsko-frankopanska* Eugena Kumičića iz 1893. godine, roman Virgila Kurbela *Hrvatska nad ponorima* iz 1971. godine i roman Višnje Stahuljak *Zlatna vuga* iz 1988. godine. Kao što je vidljivo iz godina objavljivanja romana, ovi povijesni romani odraz su političko-društvene klime s kraja 19. stoljeća, sredine i kraja 20. stoljeća, a ujedno su pokazatelji promjena u društvu koje su se u tom stogodišnjem periodu dogodile. Kao gorljiv pristaša Stranke prava Kumičić je kroz svoj povijesni roman, mimo naturalističke poetike koju je u hrvatsku književnost uveo, implementirao pravašku ideologiju te njegovi junaci ujedinjuju sve elemente nacionalnog karaktera i postaju stvaraoci nacionalne povijesti. Kurbelov roman nije slučajno objavljen u godini 1971. koju je obilježio političko-kulturni pokret za legitimiziranjem hrvatskog nacionalnog identiteta poznatije kao *Hrvatsko proljeće*, a njegov je roman napisan u maniri povijesne reportaže, u skladu s njegovom profesijom novinara i feljtonista. Za razliku od prethodna dva romana, odnos prema povijesti u treće odabranom romanu znatno je promijenjen, na to upućuje i sam naslov koji nema historijsku konotaciju. Naime, autorica *Zlatne vuge* pristupom kojim odabire izgrađivati romaneskno tkiva značajno odstupa od tradicionalnog poimanja povijesnog romana jer u njezinom povijesnom romanu faksijski sloj dolazi iza fikcijskog sloja i postaje sekundarni. Povijesni roman u kojem povijest više ne igra najvažniju ulogu i prestaje biti učiteljicom života žanrovski se određuje kao *novopovijesni roman*.

Zbog različitih karakteristika svakog od odabranog romana i zbog različitog pristupa u prema povijesti, ali i različitoj motivaciji u pisanju, ovi su romani izrazito pogodni za usporedbu. Stoga je cilj ovog rada istražiti razlike i sličnosti u oblikovanju lika Ane Katarine u odabranim romanima naspram povijesnih vrela. Odnosno, istraživat će se u kojoj je mjeri i na

koji način svaki od spomenutih autora povijesnih romana koristio povijesne izvore, kako se prema izvorima odnosio i kako je u kontekstu toga pristupio izgradnji fiksijskog lika Ane Katarine u kontekstu njezina političko-diplomatskog i gospodarskog djelovanja.

Rezultati ovog rada bit će korak bliže potpunijem i točnijem sagledavanju povijesne istine jer će dati još jednu perspektivu na već mnogo puta istraživanu, ali nikako istraženu, temu iz hrvatske povijesti.

Zaključno, ovaj će rad biti strukturiran tako da se prvi dio rada odnosi na životopis Ane Katarine, a to uključuje faktografske podatke o njezinom porijeklu, ali i kontroverze u vezi porijekla, podatke o njezinom privatnom životu, njezinom književnom stvaralaštvu i mecenatstvu, a u konačnici će biti opisan njezin tragični kraj. Ovaj biografski i povijesni okvir relevantan je jer će pridonijeti lakšem razumijevanju drugog dijela u kojem će biti naglasak na ciljeve ovog rada. Dakle, drugi se dio odnosi na analizu povijesnih izvora i interpretaciju podataka, odnosno na usporedbu Ane Katarine kao fiksijskog i faksijskog lika.

2. O ANI KATARINI (?1625.-1673.) – BIOGRAFSKI PODACI I POVIJESNI OKVIR

2.1. Porijeklo

Unatoč tomu što istraživači prošlosti već stoljećima istražuju doprinos dviju najmoćnijih magnatskih obitelji u hrvatskoj povijesti, još uvijek o nekim članovima Zrinskih i Frankopana znamo nedovoljno. Nedostupnost, ponajprije primarnih izvora dovodi nas na podosta nezahvalni teren, stoga okolnosti oko nekih povijesnih osoba i događaja još uvijek nisu rasvijetljene. Takav slučaj je i s Anom Katarinom Zrinski, rođenom Frankopan. Naime, već stoljećima traju rasprave oko godine njezina rođenja, a prijepori se vode i oko njezinih obiteljskih veza. Pouzdano se zna da je Ana Katarina bila kći karlovačkog generala Vuka Krste II. iz posljednje od četiriju, tržačke loze Frankopana i Njemice Uršule Inkofer. Ivan Kukuljević Sakcinski donosi podatak da se Vuk Krsto ženio tri puta (Jelenom Berislavić, Uršulom Inkofer i Dorom Paradeiser), tj. da je Ana Katarina rođena u drugom braku. Kukuljević Sakcinski, također, navodi da je Fran Krsto, još jedan slavni član posljednjih Frankopana, rođen u trećem braku Vuka Krste II. i Dore Paradeiser³ dok Josip Vončina u novijim istraživanjima donosi da se Vuk Krsto ženio čak četiri puta, a da su Ana Katarina i Fran Krsto braća, a ne polubraća.⁴ S posljednjim se slaže i novija hrvatska historiografija (Anđelko Mijatović, Zvonimir Bartolić, Hrvoje Petrić itd.). Ana Katarina rođena je u Bosiljevu, ali godina rođenja 1625. još je uvijek dvojbena.

S obzirom na to da je plemićkog porijekla, Ana Katarina je stekla zavidnu naobrazbu. Obrazovala se u obiteljskom domu u Bosiljevu gdje joj je bila dostupna bogata knjižnica njezina oca Vuka. Odgojena po visokim standardima zapadnoeuropskog plemstva, uz pristup bogatoj knjižnici, njezinom obrazovanju doprinijeli su i dodijeljeni joj privatni učitelji. Od majke Njemice naučila je njemački jezik, a pored hrvatskog, govorila je mađarski, talijanski i latinski te je opravdano možemo zvati poliglottom.

2.2. Obiteljski (privatni) život

S navršениh šesnaest godina, 27. listopada 1641. godine, Ana Katarina udala se za dvadesetogodišnjeg Petra Zrinskog, *mladića orijaške snage i lavovske hrabrosti*.⁵ Petar je bio brat hrvatskog bana, vojskovođe i pjesnika Nikole Zrinskog te potomak jedne od najuglednijih i najutjecajnijih hrvatskih magnatskih obitelji. Ovim su se brakom spojile, ne prvi, ali posljednji

³ I.K. Sakcinski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1868., str. 160.

⁴ J. Vončina, *Djela. Stari pisci hrvatski*, str. 13., knj. 42, HAZU, Zagreb, 1995.

⁵ F. Šišić, *Posljednji Zrinski i Frankopani*, str. 14

put, dvije najmoćnije hrvatske magnatske obitelji. Pompozno vjenčanje trajalo je dva dana te je za ono vrijeme bio iznimno važan događaj. Svečanost se održala u palači Katarinina oca Vuka II. u Karlovcu (danas je to Gradski muzej) i u gradu Ozlju⁶. Nakon ženidbe, Petar i Katarina stolovali su u Ozlju, utvrđenom gradu na lijevoj obali Kupe koji je 1577. pripao obitelji Zrinski na temelju ugovora o nasljeđivanju nakon smrti posljednjeg člana ozaljske grane Frankopana, odnosno koji je 1649. nakon podjele imanja između braće Nikole i Petra postao Petrovo sjedište.⁷ Nakon tragične pogibije bana Nikole 1664. u Kuršanečkom lugu, Petar i Ana Katarina sele u biser sjevernih imanja obitelji Zrinski – Čakovec. Čakovec, središte međimurskog vlastelinstva, je u ono vrijeme bio i središte gospodarskog, političkog, kulturnog i društvenog života hrvatskih zemalja 16. i 17. stoljeća. Koliko je Čakovec onovremeno bio značajan govori i činjenica da su o njegovoj raskoši pisala i dva svjetski istaknuta putopisca, Nizozemac Jacob Tollius i osmanski putopisac Evlije Čelebije.⁸

Katarina je odmah nakon udaje preuzela brigu o velikim i razgranatim imanjima. Također, sređivala je i urbarijalna prava o čijoj se provedbi i sama brinula.⁹ Zbog stalnih vojničkih obaveza njezina muža Petra, Katarina je vodila računa i o *prekomotnim kmetovima*, a upravo o tome govori *Mandat Katarine Zrinski podložnicima u Grobniku 10. siječnja 1668.*¹⁰ iz čega je vidljivo da Katarina traži da u svakom naselju vladaju red i čistoća, tj. da se smeće odlaže na jedno mjesto, da se redovito čiste i drže pod poklopcem cisterne te da se iz naselja protjeraju sve sumnjive žene preko kojih su raskalašeni austrijski vojnici i časnici širili tada neizlječive venerične bolesti.¹¹

Ana Katarina bila je i majka. Iz braka Katarine i Petra rodilo se četvero djece, a o njihovom odgoju uglavnom se brinula sama Katarina. Kako je stari običaj obitelji Zrinski bio da se prvorodena kći u obitelji zove Jelena, *najhrabrija žena Europe*¹² rodila se 1643. u Ozlju, a umrla u progonstvu u Nikomediji 1703. Još jednoj iznimnoj ženi kao što je Jelena Zrinski pripada posebno mjesto u povijesti, a 2008. mađarska povjesničarka Ágnes R. Várkony objavila je njezinu prvu biografiju. Sudeći po njezinim djelima, Jelena je baštinila duh svojih predaka, a to dokazuje njezina borbenost u obrani tvrđave Munkács, ali i samostalnost u vođenju velikih

⁶Na pompozno Katarinino vjenčanje osvrnuo se i Eugen Kumičić u romanu *Urota zrinsko-frankopanska*, str. 164.

⁷Dana 19.7.1649. Petar i Nikola razdijelili su imanja Zrinskih, Petru su uz Ozalj pripala imanja Božjakovina, Ribnik i sva primorska i vinodolska imanja dok je Nikola zagospodario Međimurjem i posjedima u zaladskoj, šomogjskoj i baranjskoj županiji, a pripala mu je i kuća u Beču (F. Šišić, *Posljednji Zrinski i Frankopani*, str. 14.)

⁸V. Kalšan, *Međimurska povijest*, str. 100.-104.

⁹I. Zvonar, *Ljudski i književni lik Ane Katarine Frankopan – Zrinski*, str. 161.

¹⁰I. Zvonar, *Ljudski i književni lik Ane Katarine Frankopan – Zrinski*, str. 162.

¹¹I. Zvonar, *Ljudski i književni lik Ane Katarine Frankopan – Zrinski*, str. 162.

¹²Upravo tako glasi i naziv knjige Ágnes R. Várkony: *Jelena Zrinska, najhrabrija žena Europe*.

imanja moćnih grofova Rákóczyjevih. Jelena se udavala dva puta, najprije za Franju I. Rákóczyja, a nakon njegove smrti za Emerika Thökölyja. Prvi brak bio je politički motiviran jer su namjere Katarine i Petra bile još više učvrstiti odnose dvaju kraljevstava radi što učinkovitije borbe protiv Habsburgovaca. Jelena je cijelog života sudjelovala u borbama protiv Bečkog dvora te je u konačnici bila prognana u Osmansko Carstvo gdje je i umrla. Jelena je iz prvog braka imala kći Julijanu Barbaru i sina Franju II., a iz drugog kći Suzanu koju je rodila u ranim pedesetima što je bilo vrlo neobično za 17. stoljeće.¹³ Njezin sin Franjo II. Rákóczy, erdeljski knez, nastavio je djedovim i majčinim stopama te je bio vođa pobunjenika protiv Habsburgovaca, a u historiografiji je to poznato kao *Ustanak Kuruca* ili *Rakocijeva buna*. Majka Katarina imala je veliki utjecaj na Jelenu, a to dokazuje njezina velika pobožnost, odlučnost i hrabrost u vođenju i organizaciji velikih imanja te posebice njezina vrsna diplomatska djelatnost i borbenost. Osim što je baštinila od majke karakterne crte, bila je i žena iznimne ljepote te je tako izvori i opisuju. Posebno treba napomenuti da je do danas sačuvano nekoliko portreta Jelene Zrinske, ali nije sačuvan niti jedan portret Ane Katarine.

Jedini Petrov i Katarinin sin bio je Ivan Antun (1651.-1703.). Studirao je filozofiju i humanističke znanosti, a poput majke bio je poliglot te je tečno govorio čak sedam jezika. Jedini sin Ane Katarine i Petra trebao je biti poslan kao talac na dvor francuskog kralja Luja XIV., ali do toga nije došlo. Iako je Ivan Antun bio izuzetno vjeran kralju Leopoldu cijelog svog života, prema njemu se Bečki dvor odnosio s nepovjerenjem i okrutnošću. Nakon razotkrivanja pobune Ivan Antun je bio pod stalnom paskom Bečkog dvora te je najprije poslan u Prag služiti u carskoj vojsci da bi u konačnici, spletom okolnosti, nepravedno bio zatvoren u tamnici na 20 godina. Najprije je bio u tamnici u Rattenburgu, a potom u Grazu gdje je pomučena uma i umro.¹⁴ Car Leopold promijenio mu je prezime Zrinski u *Gnade*, što na njemačkom znači *milost*. Car je time htio dati do znanja koliko je milostiv jer mu je poštedio život, ali sudeći po odnosu Dvora prema njemu, novo prezime sadrži dozu cinizma.

Judita Petronila (1652.-1699.) svojevrijedno je stupila u vrlo strogi red klarisa u samostan na Gornjem gradu u Zagrebu u kojem je bila vrlo omiljena opatica, a u kojemu je u konačnici bila i predstojnica.¹⁵ Najmlađa kći Ane Katarine i Petra je Zora Aurora Veronika (1658.-1735.). Zajedno je s majkom bila protjerana iz Čakovca, zatim dovedena u Graz da bi prisilno bila zaređena. Umrla je u uršulinskom samostanu u Celovcu (Klagenfurt) kao sestra Constancija.

¹³ Ágnes R. Várkonyi, *Jelena Zrinska, najhrabrija žena Europe*

¹⁴ R. Horvat, *Zator Zrinskih i Frankopana*, str. 135.-144.

¹⁵ R. Horvat, *Zator Zrinskih i Frankopana*, str. 161.-168.

2.3. Književno stvaralaštvo i mecenatstvo

Osim što su hrvatsku povijest zadužili djelovanjem na političkom i gospodarskom planu, Zrinski i Frankopani bili su i bastion kulture koju velikodušno potiču, ali i sami izgrađuju. Uz književno stvaralaštvo Frana Krste, Petra i Nikole Zrinskog, i Katarinina se svestranost očituje na polju književnog stvaralaštva i mecenatstva. Naime, Ana Katarina je prva žena Banske Hrvatske koja se bavila izvornim stvaralačkim radom¹⁶, a s obzirom na to da se služila s nekoliko jezika bavila se i prevoditeljstvom. Upravo po tome zasad Anu Katarinu najviše i pamtimo. Njezino najpoznatije djelo *Putni tovaruš*, zapravo prijevod neutvrđenog njemačkog molitvenika, tiskan je u Veneciji 1661. godine. Djelo je grafički najljepše opremljena knjiga starije hrvatske književnosti.¹⁷ Molitvenik je doživio još dva izdanja, 1687. i 1715. Razlog zašto je (pre)pisala ovaj molitvenik leži u premalom broju knjiga tiskanih na hrvatskom jeziku “*Skoro zmega vsegasvita jezikov najmanje hrvatckoga ovo doba štampanih knjig nahodi, pače i one, koje nigda bihupo pobožnih i bogoboječih ljudi včinjene i štampane, veče se zatiraju i malo kadi nahode*”¹⁸ te ovim poduhvatom Katarina podupire književnu produkciju na hrvatskom jeziku.

Duge i hladne zimske noći pripadnici plemstva su ispunjavali raznim aktivnostima, a jedno od takvih bilo je i gatanje. Tako znamo da je i Katarina u svojem vlasništvu posjedovala zbirku gatalica zvanu *Sibila* čije autorstvo, tj. prijevod, prema povjesničarima književnosti, pripada njezinom mužu Petru.

Cherubin Šegvić i Ferdo Rožić sintagmom *neoteta baština* nazivaju književnu ostavštinu posljednjih Zrinskih i Frankopana, a na popis te neotete baštine svakako se upisuje i Petrovo djelo *Adrijanskoga mora sirena*. *Adrijanskoga mora sirena* je zapravo hrvatski prijevod mađarskog spjeva *Adriai tengernek Syrenaia*, najboljeg djela mađarske barokne književnosti, a autor je Petrov brat Nikola Zrinski VII. Čakovečki, hrvatski ban i župan Zala županije. Mađarska i hrvatska Zrinijada govore o slavnoj prošlosti i junačkim pothvatima članova obitelji Zrinski.

Krajem 20. stoljeća zagrebački je novinar i kolekcionar Gerhard Ledić pronašao četrdesetak pjesama u rukopisu s potpisom Ane Katarine. Ovo je revolucionarno otkriće bacilo sasvim novo svjetlo i potaknulo novu valorizaciju književnog doprinosa Ane Katarine koja do tada nije dobila zasluženno mjesto u povijesti hrvatske književnosti, koje joj s pravom pripada.

¹⁶ O. Šojat, *Hrvatski kajkavski pisci*, str. 8

¹⁷ I. Zvonar, *Ljudski i književni lik Ane Katarine Frankopan – Zrinski*, str. 179.

¹⁸ A.K. Zrinski, *Putni tovaruš*, str. 7. i 8.

Rukopis je nazvan *Libar od szpominka Catterine Frangepan Groffinae Zrinski*, a službeno ga je objavio Josip Bratulić 2017. godine pod jednostavnim nazivom *Pjesmarice*. Ovo filološko-povijesno otkriće osvjetljava kulturne prilike u Čakovcu i sjevernoj Hrvatskoj te *definitivno afirmira i stavlja Katarinu Zrinski na pijedestal najznačajnije pjesnikinje starije hrvatske književnosti*.¹⁹ Pjesmarica sadrži ukupno 84 pjesme od kojih je 70 na hrvatskom jeziku.²⁰ Dvije pjesme iz zbirke (*Vsakom onom, ki štal bude ove knjižnice* – koja se nalazi i u *Putnom tovarušu* i *Popivka od razboja Čingičevoga* koja slavi Petrovu pobjedu kod Jurjevih stijena) su neosporivo autorske, zato ih povjesničari književnosti nazivaju *Katarininim pjesmama*. S obzirom na to da su ove dvije pjesme političko-ratničke i religiozne tematike, one se tematski znatno razlikuju od preostalih 28 utvrđenih *katarinskih pjesama* iz *Pjesmarice*. Ipak, kod svih njezinih pjesama iz *Pjesmarice* primjećuje se podudarnost na metričkoj razini.²¹ Dakle, u skupinu *katarinskih pjesama* ulazi ukupno 30 pjesama od kojih su sve pisane u prvom licu jednine, kao ispovjedne pjesme, sa ženskim, samožalijevajućim subjektom. Pjesme su pisane u osmercima i dvanaestercima, a većina (14) pjesama je napisano u katrenima s četverostrukom rimom *aaaa*.²² Teme i motivi zapravo najviše potvrđuju Katarinino autorstvo jer prikazuju stanje duše i tijela lirskog subjekta u posljednjim godinama života. Dominantna tema je, dakle nesretna sudbina kazivačice, a krivce opisuje kao *nazlobnike i čalarni (varljivi) svit*;

*Vsamoguči Bože, hoti mi pomoći, / nazlobnike moje od mene pdvriči.*²³

*Zato na stran ostaj ti svite čalarni, / Od sada jur na te ne bu paska meni.*²⁴

Sadašnje se vrijeme prikazuje kao uzništvo, boravak u zatvorenom prostoru – *pečini* ili *krletci*;

*Ni jedne žalosti, nit serca gorkosti/ ni teško terpeti kad je neg ufati/ kad sam odlučena
pečinam služiti / jedinom Bogu hoću se moliti.*²⁵

*U kerletki, ada, sada moram živit, / suznim prolivanjem serce moram hranit.*²⁶

dok se prošlost veže uz bogatstvo i visok društveni status;

¹⁹ D. Feletar, *Banica Katarina i sjevernohrvatski krug Zrinskih*, str. 3.

²⁰ Od preostalih 14 pjesama osam je na latinskom, pet na njemačkom i jedna na slovenskom.

²¹ D. Dukić i J. Lukec, *Pjesme Ane Katarine Zrinski – poetika i kontekst*, str. 278.-279.

²² D. Dukić i J. Lukec, *Pjesme Ane Katarine Zrinski – poetika i kontekst*, str. 280.

²³J. Bratulić, *Pjesmarica Ane Katarine Zrinske*, str. 46. broj pjesme 10.

²⁴J. Bratulić, *Pjesmarica Ane Katarine Zrinske*, str. 30. broj pjesme 5.

²⁵J. Bratulić, *Pjesmarica Ane Katarine Zrinske*, str. 43. broj pjesme 9.

²⁶J. Bratulić, *Pjesmarica Ane Katarine Zrinske*, str. 62. broj pjesme 16.

*Dal si mi, ne tajim, ti milošću vnogu / Razum, zdravje, mladost u gospoćkom rodu.*²⁷

Budućnost pak jeocrtana kao briga za očuvanje društvenog ugleda;

*S dobrim glasom kim sam u svitu spoznana / S kojim daj da budem v zemlju
zakopana.*²⁸

Autorica se referira čak u tri pjesme na svojeg brata Franu Krstu:

*To sebi za pokoj hoću si štimati / Ar žitka prez braca ne želim imati.*²⁹

a u jednoj pjesmi spominje i muža i brata:

*Tužbu tešku jimam prot tebi, nesriča, / ka s' me mentovala dva najlipša kinča / s kimi
sam najveće bila veseleča/ oh! Sada i ne znam kaj sam učinječa.*³⁰

U konačnici, u 16. pjesmi uspoređuje se s Evom te priznaju svoju pogrešku,

*Kot Eva z jabukom paradiš izgubih / učinjenu grišku očivisto vidih...*³¹

te valja izdvojiti stihove u kojima se Katarina obraća Bogu kojeg traži da je uzme k sebi ili da joj da zdrav razum u teškim trenucima;

*Zaman se j' z nesričum drugače boriti / Neg Boga zmožnoga u jedno moliti, / Da ne da
človiku pamet izgubiti / i nesriču hudoj kuda god voditi.*³² i *Ne morem jur dalje, nego ču
sveršiti / Konac žitka moga od Boga prositi / Zveličitel svita, podaj mi veselje / Al skradnjoj
vuri daj mi zaveršenje. Amen.*³³

Nasuprot *katarinskih pjesama*, *Pjesmarica* sadrži i velik broj *nekatarinskih pjesama* koje se od katarinskih razlikuju metrički i tematski. Nekolicina tih pjesama je potpisana, a nekoliko je i pjesama koje se pripisuju Katarininom bratu Frani Krsti³⁴, već odavno afirmiranom pjesniku hrvatske književnosti (*Gartlic za čas kratiti, Zganke za vrime skratiti, Dijačke junačke, Šentencija vsakojaške, Trumbita sudnjega dneva, Jarne bogati...*).

Što se mecenatstva tiče, Ana Katarina je sponzorirala tiskanje molitvenika uglednog isusovca Baltazara Milovca pod nazivom *Dvojni dušni kinč*. Molitvenik je tiskan u Beču iste

²⁷J. Bratulić, *Pjesmarica Ane Katarine Zrinske*, str. 64. broj pjesme 17.

²⁸J. Bratulić, *Pjesmarica Ane Katarine Zrinske*, str. 34. broj pjesme 6.

²⁹J. Bratulić, *Pjesmarica Ane Katarine Zrinske*, str. 96. broj pjesme 24.

³⁰J. Bratulić, *Pjesmarica Ane Katarine Zrinske*, str. 129. broj pjesme 37.

³¹J. Bratulić, *Pjesmarica Ane Katarine Zrinske*, str. 62. broj pjesme 16.

³²J. Bratulić, *Pjesmarica Ane Katarine Zrinske*, str. 110. broj pjesme 29.

³³J. Bratulić, *Pjesmarica Ane Katarine Zrinske*, str. 44.-45. broj pjesme 9.

³⁴D. Dukić i J. Lukec, *Pjesme Ane Katarine Zrinski – poetika i kontekst*, str. 286.

godine kao i njezin molitvenik (1661.), a Milovac je molitvenik posvetio upravo svojoj pokroviteljici Katarini u čiju je čast tom prilikom objavio i genealogiju Frankopana. Milovac genealogiju započinje od još jedne Katarine Frankopan, žene Nikole Zrinskog Sigetskog, koja je isto bila mecenatkinja te koja je novčano potpomogla tiskanje molitvenika Nikole Dešića pod nazivom *Raj duše* (1560.).³⁵

2.4. Ozaljski ili zrinsko-frankopanski književno-jezični krug?

Filolozi su već odavna podvukli zajednički nazivnik književne produkcije na vlastelinstvima posljednjih Zrinskih i Frankopana te se zbog toga unazad nekoliko desetljeća govori o zajedničkom književno-jezičnom krugu sa središtem u Ozlju. *Ozaljski književno-jezični krug* je termin koji je u filologiji etablirao Josip Vončina, a koji se takav ustaljen dugo vremena provlačio kroz znanstvene rasprave te je ostao u znanstvenim krugovima dominantan i danas. On, naime, obuhvaća književnu produkciju Petra i Katarine Zrinski, Frana K. Frankopana, ali i Ivana Belostenca te Jurja Ratkaja koji su prema Ivanu Kostrenčiću tvorili neku vrstu *hrvatske književne akademije* po uzoru na talijanske akademije. Tu su pretpostavku kasnije nadopunili Krsto Pavletić (*Pabirci po «Zrinijadi» Petra Zrinjskoga*) i Milivoj Šrepel (*Sigetski junak u povjesti hrvatskoga pjesništva*) koji ide još dalje te Zrinske naziva *hrvatskim Medicijima*. U Hrvatskoj gotovo i da nema povjesničara, povjesničara književnosti ili lingvisti čiji je interes 17. stoljeće, a da se nije dotaknuo ove problematike pišući o ovom fenomenu na ovaj ili onaj način, svaki put pokušavajući biti što inovativniji i dati novu perspektivu. Prema Zoranu Kravaru, hrvatska je književnost 17. i 18. stoljeća, tj. u vrijeme baroka, obilježena nekoherentnošću, a sastojala se od nekoliko samostalnih regionalnih tradicija koje se razlikuju po dijalektnoj osnovi, generičkim obilježjima, po ritmu i po tipu razvoja te Kravar taj prostor dijeli u tri kulturne zone: dubrovačko-dalmatinska, kajkavska na sjeverozapadu Banske Hrvatske i slavonska. Između spomenute tri, odnosno kao dodatak njima, Kravar uvrštava književnost Zrinskih i Frankopana.³⁶

Osim s književnog aspekta, jezik kojim su spomenuta djela pisana predmet je fascinacije filologa dugi niz godina. Već je o hibridnosti jezika, krajem 19. stoljeća, izvijestio svjetski poznati slavist Vatroslav Jagić, analizirajući Petrovu *Sirenu* nadodajući da je „u toj pjesmi, kao riedko gdje u našoj književnosti, jezik mješovit i šarovit.“³⁷ Otada su krenule rasprave o razlozima i naravi same pojave tog hibridnog jezika te su sve glasnije bile hipoteze da se radi o

³⁵O. Šojat, *Hrvatski kajkavski pisci*, str. 142.

³⁶Z. Kravar, *Nakon godine MDC*, str. 39.

³⁷F. Pajur, *Ozaljsko jezično-književni krug ili zrinsko-frankopanski književni krug*, str. 56.

svjesnoj unifikaciji hrvatskog jezika na temelju sva tri hrvatska narječja, a da su im preteče popovi glagoljaši, hrvatski protestanti iz Uracha, Franjo Glavinić³⁸ i Nikola Dešić³⁹. Potonje osporava i odbacuje tek u novije vrijeme povjesničar književnosti Alojz Jembrih navodeći, između ostalog, činjenicu da se članovi kruga nisu dogovorili za naziv kruga jer ga Zrinski (Nikola, Petar, Katarina) zovu *hrvatskim*, Belostenec *ilirskim*, a Ratkaj *slovenskim*. Također, o nekakvom književnom jedinstvu, kao što je navodno Petar u političkom djelovanju bio prožet idejom o jedinstvu naroda i države, kako zaključuje Pisarević⁴⁰, zaista za sada ne može biti riječ. Povrh toga, osnovica svih spomenutih djela je čakavska sa štokavskom i kajkavskom nadogradnjom, a Belostenec i Ratkaj koriste kajkavsku osnovicu s čakavskom i štokavskom nadogradnjom, stoga Jembrih predlaže prikladniji naziv **zrinsko-frankopanski jezično-književni** umjesto ozaljski **krug**.⁴¹

U sagledavanju fenomena zrinsko-frankopanskog kruga s aspekta tradicionalne filologije naglasak je stavljen na književno- jezičnu komponentu (sam naziv *književno-jezična* na to i upućuje) kao dominantnu i prožimajuću. Međutim, s pogleda historiografije i povijesne sociolingvistike takvo stajalište je diskutabilno jer na ovako velike društvene promjene, kakva je ova jezična, utječe mnogo različitih faktora istovremeno. Naime, moguće je da je motivacija za pokušaj unifikacije jezika došla i iz potrebe ekonomske, tj. gospodarske težnje za lakšom i sustavnijom upravom na heterogenom (u jezičnom, tj. generalno kulturološkom smislu) području. Riječ je, dakle o velikom geografskom području od Međimurja do Primorja na kojem su Zrinski i Frankopani gospodarili, a kako bi se olakšao nadzor nad tim razgranatim imanjima bila je potrebna dobra organizacija i jedinstvo. Takvom je jedinstvu moralo prethoditi jezično jedinstvo, bez kojeg bi ta područja bilo teško držati koherentnima, odnosno čvrsto nadzirati i upravljati. Ovime se zapravo vraćamo primarnoj funkciji jezika, a to je sporazumijevanje, jer je prediktor za čvrstu političku kontrolu upravo izuzetno dobra komunikacija.

Zanimljiva je i analiza Saše Potočnjak koja otvara novo poglavlje u sagledavanju ove problematike. Naime, njezina analiza nadilazi nacionalne granice stavljajući poetiku Frana K. Frankopana u veći, (nad)regionalni kontekst i povezujući ga s pjesništvom talijansko-austrijskoga pjesnika Leopolda Wilhelma Crescentea. Također, dokazuje korelaciju između Frana K. i furlanske dijalektalne poezije 17. stoljeća, tj. rodbinske i prijateljske veze s

³⁸Franjevac, autor nekoliko djela na hrvatskom, latinskom i talijanskom. Napisao je *Povijest Trsata* 1648., značajan je njegov napor za očuvanje glagoljske tradicije te zbog ortografskih rješenja u *Cvitu svetih*. (*Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.).

³⁹Autor molitvenika *Raj duše* koji je tiskan pod pokroviteljstvom Ane Katarine u Padovi 1650.

⁴⁰F. Pajur, *Ozaljsko jezično-književni krug ili zrinsko-frankopanski književni krug*, str. 58.

⁴¹F. Pajur, *Ozaljsko jezično-književni krug ili zrinsko-frankopanski književni krug*, str. 55-66

talijanskom furlanskom obitelji Frangipane. Prema Potočnjak, prvi je na komparativnu neistraženost regionalnih književnosti upozorio Davor Dukić koji navodi da je hrvatska komparatistika dosad uglavnom ignorirala uključenost hrvatske književnosti 17. stoljeća u regiji Alpe-Adrija.⁴²

I Jembrih i Potočnjak svojim raspravama bacaju sasvim novo svjetlo na karakter i značaj zrinško-frankopanskog jezično- književnog kruga te su potaknuli na nova istraživanja u proučavanju i revalorizaciji problematike koja, vidimo, tek treba biti istražena i dopunjena. Nastavno na to, bio je pokrenut projekt pod nazivom *Frankostrukcija*⁴³ kojemu je voditeljica upravo Potočnjak, a koji je za cilj imao ranije spomenuto: istražiti i rekonstruirati književnopovijesni i kulturni krug Alpe-Jadran u ranom novom vijeku u kontekstu djelovanja plemićkih obitelji Frankopana. Projektu je bio cilj odrediti status i način participiranja hrvatske komponente unutar spomenute regije, komparativno promotriti suodnos književno-kulturnih produkcija furlanska – slovenska – sjeverozapadna Hrvatska, utvrditi i ostale sastavnice samoga pretpostavljenog kruga kao i način njihova funkcioniranja te u konačnici započeti s identifikacijom i (p)opisivanjem tekstovnoga korpusa pretpostavljenoga kruga. Zaključno, ovaj je projekt pomoću alata digitalne humanistike rezultate istraživanja prikazao digitalnom bazom podataka, vizualizacijom socijalnih mreža, organizacijom vremenskih i prostornih dimenzija podataka te pohranom informacija na platformu GAARTLIC (*Gathering Alpe Adria Representations Through Literary Culture*).⁴⁴

2.5. Tragični završetak

Mnogi bi vjerojatno i danas, a mnogi su i onda, zavidjeli Ani Katarini na njezinom ugledu i statusu kojeg je uživala u hrvatskim, ali i europskim elitnim krugovima, ponajprije zahvaljujući njezinom plemićkom porijeklu te titulama koje je nosila. Kneginja (markiza) rođenjem, grofica i banica udajom, Ana Katarina život je uglavnom provodila raskošno kao dostojna nasljednica stoljećima moćnih Zrinskih i Frankopana. Međutim, sudbina Ane Katarine zapravo je iznimno tragična, a zbog njezinih je patnji Tomislav Ćorić uspoređuje s grčkom

⁴²S. Potočnjak, *Prilog istraživanju arhivske građe o Franu Krsti Frankopanu*, str. 119.-132.

⁴³Istraživačku grupu čine: voditeljica projekta doc. dr. sc. Saša Potočnjak i suradnici doc. dr. sc. Maja Ćutić Gorup i dr. sc. Benedikt Perak. Istraživači su zaposlenici Filozofskog fakulteta u Rijeci, Sveučilišta u Rijeci.

⁴⁴Frankostrukcija, službena stranica projekta. Dostupno na: <http://frankopani.uniri.hr/>.

Tetidom.⁴⁵ Naime, nakon što je pobuna visokog ugarskog i hrvatskog plemstva otkrivena (u hrvatskoj historiografiji poznatija kao Zrinsko-frankopanska urota/otpor/pobuna, u mađarskoj i austrijskoj historiografiji Wesselényjeva urota ili Velika magnatska pobuna) apsolutistički je vladar Leopold I. bana Petra Zrinskog i Frana Krstu Frankopana nezakonito i protivno ugarsko-hrvatskom pravu proglasio veleizdajnicima i osudio na smrt odrubivši im glavu (30. travnja 1671.), a istog je dana u Beču pogubljen i državni sudac Franjo Nádasdy. Sva imanja dviju magnatskih obitelji su konfiscirana i kreće pljačka koja je poprimila strahovite razmjere. O razmjerima pljačke svjedoči izvještaj povjerenika Ratnog vijeća Ivana Wildensteina koji opisuje odlazak carske vojske iz Međimurja; “... *sa sobom ponijeli sve, tako da bolesnoj grofici nisu ostavili ni zdjele ni ražnja.*” Prema nekim procjenama, samo vrijednost pokretnih predmeta (oružje, streljivo, hrana, konji, zlato, novac itd.), koja je odnesena iz Čakovca, doseže vrtoglavih 10 milijardi kuna, a sa svih posjeda oko 50 milijardi.⁴⁶ Vjerojatno Ante Starčević nije bio u potpunosti u krivu kad je 26. lipnja 1861. u Hrvatskom saboru izjavio da su Zrinski i Frankopani „... *za buntovnike proglašeni i udavljeni samo zato, jer se Nemcem htelo hrvatskih imanjah.*“⁴⁷

Međutim, ovakva strahovita pljačka imanja samo je početak tragičnog kraja Ane Katarine i svih preostalih članova Zrinskih i Frankopana koje je Dvor naumio eliminirati. Naime, po dolasku carske vojske u utvrđeni Čakovec, Ana Katarina je s najmlađom kćeri Zorom bila zatočenica u svojem vlastitom domu. Potom je 15. srpnja 1670. istjerana iz Čakovca te prevezena ponajprije u Graz. Oduzeta joj je njezina posluga dok se njemačka posluga prema grofici ponašala izrazito okrutno, ne uzimajući u obzir pritom Katarininu bolest koja je tada već poprilično uznapredovala. Katarina je u vrijeme svojeg zatočeništva, povrh svoga teškog fizičkog, ali i emocionalnog stanja, pisala očajnička pisma prvom ministru Dvora knezu Lobkowitzu i kralju Leopoldu u više navrata, ali odgovor je svaki put izostajao. U konačnici je Dvor Katarini odlučio oduzeti i kćer Zoru Veroniku smjestivši je prisilno u uršulinski samostan u Celovcu (Klagenfurt).

Ana Katarina umrla je pomračena uma u samostanu dominikanki u Grazu 1673. Gdje počivaju njezini posmrtni ostaci, do danas nije poznato.

Također je zanimljivo spomenuti da je upravo Ana Katarina bila na zlu glasu i proglašena glavnim krivcem i pokretačem ove magnatske pobune, ali i inicijator predaje

⁴⁵Tomislav Ćorić, *Poznate i zaslužene žene u hrvatskoj povijesti.* (Tetida je, prema grčkoj mitologiji, jedna od morskih nimfi koja je s Pelejom imala sina Ahileja čiju je nesretnu sudbinu pokušavala spriječiti. Ćorić Katarininu nesretnu sudbinu uspoređuje s Tetidinom jer su oboje patile zbog nesretnih i tragičnih sudbina njihovih obitelji.)

⁴⁶ I. Zvonar, *Ljudski i književni lik Ane Katarine Frankopan – Zrinski*, str. 170.

⁴⁷ I. Zvonar, *Ljudski i književni lik Ane Katarine Frankopan – Zrinski*, str. 159.

Hrvatske stoljetnim neprijateljima – Osmanlijama.⁴⁸ Javni linč koji je bio potican od neprijatelja Zrinskih i Frankopana iz redova hrvatskog plemstva, svakako i od Bečkog dvora, očituje se ponajprije u dijeljenim pamfletima u kojima je Katarina prikazana kao hladna, ohola i lakoma, a tom prigodom nastale su i dvije pjesme. Jedna je *Cantio micta (Pesma od zmešarije)* koja nosi podnaslov *Najveće zlo je zla žena* referirajući se na Anu Katarinu, napisana po nalogu grofa Nikole Erdödyja,⁴⁹ iako nam sam autor nije poznat. Za tu pjesmu Olga Šojat kaže da nema umjetničke vrijednosti i da je nastala u vrijeme istrage, dok je druga pjesma nastala nakon smaknuća Petra i Frana K., a autor bi mogao biti Boltižar Pogledić koji je bio vrlo blizak obitelji Zrinski.⁵⁰ Vrhunac licemjerja je ipak istup njihovog dvorskog kapelana i prijatelja Boltižara Milovca, kojemu je Ana Katarina sponzorirala tiskanje molitvenika. On je također optužio Anu Katarinu da je jedini i glavni krivac za akciju koja je u smrt povukla njezina brata i muža.⁵¹ Stigma glavnog krivca pratila je Katarinu dugi niz godina, a to daju zaključiti i radovi nekih starijih hrvatskih historiografa, ali i priče iz narodne predaje. Jedna takva priča zabilježena je u 19. stoljeću, a u njoj se govori da je Katarina izdala svojega muža i brata i da se na koncu iz očaja bacila s prozora grada Ozlja u Kupu.⁵²

S druge strane, stigmu glavnog krivca Katarini je pokušao skinuti Kukuljević koji je otvorio vrata za poznavanje njezina života i književnog stvaralaštva. Kukuljević u svojoj raspravi *Ana Katarina grofinja Frankopan-Zrinska*, objavljenoj u *Arkivu* 1686. donosi detaljne podatke o njezinom životu i radu, a o njoj govori s velikim oduševljenjem:

„U povjesti svieta riedko se pojavljuju žene na pozorištu javnoga djelovanja, ali kada se koja pojavi onda nadmašuje čestoputa suvremenike svoje oštromjem i veličinom svoje namisli i svoga poduzeća. I u Slavenah bijaše ženah velikih umom, uplivom i radnjom. Bijaše i u Hrvatah, a jedna izmedju poliednih bijaše Frankopan-Zrinska.“⁵³

Kukuljević ne misli da je Katarina glavni krivac za pobunu, ni tragičan kraj obitelji već oštro kritizira one koji su Katarinu takvom smatrali:

„Da se Niemci i neki Talijani na Frankopanku pravili satire, i da su rigali na nju jed i čemer, tomu se nemoramo čuditi; ali da se našlo pisacah, dapače kako rekosmo pjesnikah, koji

⁴⁸ Z. Bartolić, *Majka Katarina*, str. 24.

⁴⁹ I. Zvonar, *Ljudski i književni lik Ane Katarine Frankopan – Zrinski*, str. 171.

⁵⁰ O. Šojat, *Hrvatski kajkavski pisci*, str. 10.-13.

⁵¹ I. Zvonar, *Ljudski i književni lik Ane Katarine Frankopan – Zrinski*, str. 158.

⁵² Z. Bartolić, *Majka Katarina*, str. 24.

⁵³ I.K. Sakcinski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1868., str. 158.

su pogaženu, smrvljenu, u skrajnoj nesreći i tuzi jadikujuću ženu u pjesmah sramotiti i proklinjati mogli, toga se od hrvatske duše nebi nadali bili.“⁵⁴

2.6. Krčki knezovi ili Frankopani

Ana Katarina Zrinski i Fran Krsto bili su posljednji članovi tržačke loze Frankopana, tj. posljednji Frankopani jer njihovom smrću izumire obitelj koja svoje korijene vuče s otoka Krka, zbog čega su do početka 15. st. bili znani kao *knezovi Krčki*. Počevši od Dujma I. početkom 12. stoljeća Krčki su knezovi bili mletački podanici te su krajem 12. stoljeća svoju vlast počeli širiti izvan granica otoka Krka, otisnuvši se najprije na susjedno hrvatsko kopno (Vinodol), a sredinom 13. stoljeća postaju gospodari Senja došavši time do geopolitički najvažnije točke njihova vladanja. U dobrim su odnosima bili i s Anžuvincima koji su im 1335. dali Stolnobiogradsku županiju stekavši tako prvi puta posjede i u Ugarskoj. Tako pomalo njihova je moć rasla, a na prijelazu iz 14. u 15. stoljeće slabljenje kraljevske vlasti u Hrvatskoj preokrenuli su u svoju korist. Tako se početkom 15. stoljeća ističe krčki knez Nikola koji dodaje svojoj obitelji naziv *de Frangepanibus* te se Krčki otada nazivaju *Frankopanima/Frankapanima*. Prostor i opseg prihoda Frankopana oko 1430. godine, u trenutku njihova krajnjeg uspona, imaju dinastičke značajke i gotovo kraljevski sjaj, a spomenuti Nikola polovicom 15. stoljeća je toliko gospodarski moćan da može posuditi kralju Žigmundu visoki iznos od 42 000 dukata. Ipak, za razliku od knezova Bribirskih čiju su moć narušavali vanjski faktori, Frankopanima su harmoniju narušavali unutarnji, obiteljski problemi. Zbog nesuglasica i brojnih razmirica sinovi Nikole Frankopana su u konačnici 1449. godine na sastanku u Modrušu podijelili veliku frankopansku državinu na osam dijelova iz kojih je tako nastalo 8 loza Frankopana⁵⁵. Jedino su otok Krk do 1451. i Senj do 1469. ostali zajedničkim dobrom kojima su skupno upravljali i dijelili dohotke.

Sve većim prodiranjem Osmanlija na sjeverozapad mijenjala se i strateška situacija na tom području pa su odjednom frankopanski posjedi postali zanimljivi i Veneciji i ugarskom kralju. Otok Krk je tako Frankopanima preotela Venecija 1480., a ugarski kralj Matijaš Korvin oduzeo Senj 1469. kako bi na potezu od Jajca do Jadrana ojačao protuturski bedem. Time je težište frankopanskih posjeda s jadranske obale pomaknuto prema hrvatskom zaleđu. Ti događaji značili su polagan pad moći obitelji Frankopan, a u obrani svojih imanja Frankopani su se od tad isticali kao vrsni političari, diplomati i hrabri junaci. Tako su 1493. sudjelovali u Krbavskoj bitci u kojoj je Ivan IX. poginuo, Bernardin Ozaljski se spasio, a Nikola VI. Tržački

⁵⁴ I.K. Sakcinski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1868., str. 179.-180.

je odveden u osmansko zarobljeništvo. Godine 1526. sudjeluju u bitci na Mohačkom polju na kojem je poginuo Matija II. Nakon poraza na Krbavi Frankopani ne uspijevaju više braniti svoja područja pa ih zato napuštaju. Zbog nepovoljne situacije Frankopani traže saveznike u drugim plemićkim obiteljima (Karlovići, Zrinski), a svoj problem iznose Veneciji i pred njemačkim državnim saborom. U dinastičkim prevrtanjima koja su zahvatila ove krajeve polovicom 15. stoljeća jedni Frankopani staju na stranu Habsburgovaca, a drugi na stranu Ivana Zapolje. Ni jedni ni drugi nisu bili zadovoljni sa svojim novoizabranim kraljem (Krstó Frankopan podržao je Ivana Zapolju za kralja i zauzvrat postao banom dok su ostali Frankopani izabrali Ferdinanda I. Habsburgovca) te to još više doprinosi borbama i netrpeljivosti između domaćeg plemstva, odnosno Frankopana koji su se još jednom našli u suprotnim taborima. Jaz netrpeljivosti još se više produbio 1544. godine kada je Stjepan IV. Ozaljski sklopio ugovor s Nikolom Zrinskim o zajedničkim dobrima i uzajamnom nasljeđivanju protiv čega su prosvjedovali ostali Frankopani. Inače, u 16. stoljeću glavna briga Frankopana bila je očuvanje obiteljskih posjeda, a obitelj je bila i pred izumiranjem. Najprije se smrću Franje 1543. ugasila cetinska loza, zatim 1572. smrću Franje I. slunjska i 1577. smrću Stjepana IV. ozaljska. Jedino je Nikola VII., predstavnik tržačke loze Frankopana, ostavio potomstvo, a upravo je ta loza izumrla 1671. godine smrću Frana Krste po muškoj liniji, tj. smrću Katarine 16. studenog 1673. godine završava povijest obitelji Frankopan u Hrvatskoj.⁵⁶

Frankopani su bili jedna od najmoćnijih i najbitnijih hrvatskih plemićkih obitelji, a bili su knezovi krčki, modruški, vinodolski, brački, brinjski, cetinski, drežnički, gatanski, hvarski, korčulanski, požeški, rapski, senjski, slunjski i tržački, markizi di Nemi, kapetani Rašpora i Krasa te Postojne i Bihaća, načelnici Splita, Milja, Trogira i trajni ili povremeni gospodari mnogih imanja na prostorima današnje Hrvatske, Bosne, Austrije, Italije, Slovenije i Švedske. Obitelj je iznjedrila više banova, kapetana, generala i zapovjednika, ali i biskupa i nadbiskupa. U traganju za razrješenjem njihova podrijetla bilo je pokušaja da ih se dovede u vezu s rimskim Frangipanima što su naravno kasnije povjesničari odbacili kao neutemeljeno. Kao izraz tadašnje humanističke rodoslovne mode sami su sebe u 15. stoljeću smatrali potomcima rimskog patricija Anicija. Bili su i mecene te su njegovali hrvatsku riječ pišući i govoreći hrvatskim jezikom i glagoljicom, a dokaz toga su Kločev glagoljaš iz 11. st., Vinodolski zakonik iz 1288. i Krčki statut iz 1388. i brojni drugi rukopisni spomenici vjerskog, gospodarskog, pravnog, književnog i drugog sadržaja.⁵⁷

⁵⁶R. Kurelić, *Urota – žrtva na oltaru bečkog apsolutizma*, str. 82.

⁵⁷Preuzeto iz: Hrvoje Petrić: *Iz povijesti Krčkih knezova Frankapana/Frankopana*, str. 82.-106.

3. ANA KATARINA KAO KNJIŽEVNI LIK

3.1. *Urota zrinsko-frankopanska: Eugen Kumičić*

Jenio Sisolski, poznatiji kao Eugen Kumičić bio je hrvatski književnik, političar i povjesničar. Rodio se u Brseču (Istra) 1850. godine, a umro u Zagrebu 1904. godine. Eugen Kumičić bio je jedan od najupečatljivijih i najplodnijih hrvatskih pisaca u razdoblju hrvatskog realizma, a njegov se kritički članak *O romanu* smatra manifestom naturalizma. Zbog teorijskog uvođenja i propagiranja naturalističke poetike u hrvatskoj književnosti, A. G. Matoš ga je prozvao našim jedinim i pravim naturalistom. Iako je Kumičić u svojim djelima bio daleko od Zoline zamisli naturalizma, što su kasnije mnogi kritizirali, a među njima i Janko Ibler dok Jakša Čedomil kaže da je *proglasiti Kumičića zolijancem ludorija*⁵⁸, ne može se osporiti njegovo poznavanje Zolinog naturalističkog manifesta *Le roman experimental*. Kumičić se, naime obrazovao u Parizu pa je bio vrlo blizak Zoli i njegovoj ideji književnosti, što je vidljivo u članku *O romanu*. Površno shvaćanje ili nedosljedno provođenje Zolina naturalizma do izražaja dolazi u njegova dva povijesna romana *Urota zrinsko-frankopanska*⁵⁹ i *Kraljica Lepa* u kojima je romantičarski prizvuk još uvijek snažno prisutan.

Kumičić, koji je bio Šenoin učenik i nasljednik, svojim je člankom o naturalizmu otvorio Pandorinu književnu kutiju i uznemirio književne krugove onoga vremena te pokrenuo niz žestokih rasprava koje su u javnosti trajale više od deset godina. Spomenute su rasprave trebale odlučiti u kojem će smjeru krenuti književna produkcija tih posljednjih desetljeća 19. stoljeća, a pitanje je bilo hoće li se krenuti putem realizma ili naturalizma, odnosno za ili protiv Kumičića. Pobornici realizma su, između ostalog, zagovarali da književnost mora imati jasnu poruku i treba je graditi na imaginacijskoj viziji tzv. bolje budućnosti i visoko postavljenim etičkim mjerilima i standardima, a književnost bi morala opisivati ljude onakvima kakvima bi oni trebali biti. S druge strane, pobornici naturalizma traže istinu i samo istinu, povratak naravi (i lijepom i ružnom), bez naglašene poruke ili tendencije jer ju čitatelj sam treba zaključiti iz djela, a likove opisuju onakvima kakvima zaista jesu u stvarnom životu. Žustro vođene rasprave u književnim krugovima zapravo su predstavljale donkihotski boj s vjetrenjačama koji nije nimalo pridonio piscima uzimajući u obzir još i to da nitko od njih nije imao izgrađen estetski sustav.⁶⁰ Nije se uopće radilo o različitim oprečnim literarnim shvaćanjima nego samo o različitim shvaćanjima društvene i nacionalno-socijalne funkcije književnosti, što će reći da je

⁵⁸M. Šicel, *Povijest hrvatske književnosti XIX. stoljeća*, str. 10.

⁵⁹ U daljnjem tekstu samo *Urota*

⁶⁰M. Šicel, *Povijest hrvatske književnosti XIX. stoljeća*, str. 9.-21.

u pozadini ovog literarnog pitanja postojalo neliterarno, ideološki obojeno. Riječ je naravno o politici odnosno nadmetanju Stranke prava (ide prema naturalističkom pravcu) i Narodnjačke stranke (ide prema realističkom pravcu) koje su se našle u vrlo nepovoljnom položaju jer je to vrijeme u kojem bansku dužnost obavlja ban Károly Khuen-Héderváry. Hrvatske se zemlje tada susreću s jakim mađarskim hegemonizmom. Zaključno, politika se i ovog puta premješta iz sabornice na književnu scenu te čini ionako nepovoljnu književnu scenu, još nepovoljnijom. Stoga je, Kumičić kao gorljiv pristaša pravaša, osim u sabornici svoju pravašku ideologiju implementirao i provodio u svojim književnim djelima. *Ni pod Beč, ni pod Peštu*, rečenica koju je izrekao Ante Starčević, vođa i ideolog pravaša, zapravo najbolje opisuje u kojem pravcu ide pravaška ideologija. Pravaši se, stoga zalažu za neovisnost Hrvatske države na temelju povijesnog i prirodnog prava samostalne države, bez izravne povezanosti s Austrijom i Ugarskom, a isti je program provodio Kumičić, osim u sabornici i kroz svoje romane kako bi bio još bliži hrvatskoj javnosti.⁶¹

Potrebno je, stoga Kumičića istovremeno promatrati i kroz prizmu politike i kroz prizmu književnosti. U kontekstu toga zanimljivo je razmišljanje Dubravka Jelčića koje je drugačije i potpunije od njegovih prethodnih kolega. Jelčić je ponudio ideju da se Kumičića ponajprije treba gledati kao pravaša, a potom kao književnika. Naime, Jelčić smatra da su sve zablude i kritike o lošoj konkretizaciji Zolina naturalizma u Kumičićevim romanima proizašle iz neshvaćanja Kumičića, a da je Kumičić Zolu prihvatio onoliko koliko je to njegovo pravaštvo njemu dopuštalo. Kumičić je itekako dobro razumio Zolu, slaže se Jelčić, ali nije mogao ili nije htio biti dosljedan jer je u srži svog bića pravaš, zaljubljen u Hrvatsku od koje se nije mogao odvojiti niti tematski, niti emocionalno. Kumičić nije mogao zatajiti svoja uvjerenja i simpatije, obuzdati i disciplinirati svoje osjećaje pa niti biti hladan i racionalan kada su u pitanju hrvatske teme, a upravo je to što odudara od Zolinog laboratorijsko-znanstvenog postupka u kojem pisac mora biti nepristran, štoviše hladan i emocionalno distanciran. Kumičić je, stoga prema Jelčiću, bio potpuni pravaš, a tu i tamo naturalist, a ne obrnuto jer je pravaštvo njegova dominantna značajka, ne samo političkog, nego i književnog rada.⁶²Takvim, u cjelini, gledanjem na Kumičićevo književno stvaralaštvo zapravo dobivamo jasnije odgovore o njegovoj ideji o prosvjetno-odgojnoj funkciji njegovih (povijesnih) romana. Od tuda treba polaziti u interpretaciji njegove *Urote*.

⁶¹M. Šicel, *Povijest hrvatske književnosti XIX. stoljeća*, str. 22.-26.

⁶²D. Jelčić, *Nove teme i mete*, str. 107.-113.

Upravo je povijesni roman *Urota zrinsko-frankopanska* najbolje ogledalo njegovog književnog stvaralaštva jer zrcali njegovu pravašku orijentaciju isповijedanu u prozi. Činjenica da je Kumičić Šenoin nasljednik i nasljednik šenoiniskog modela povijesnog romana zapravo je paradoksalna jer Kumičić svojim načinom pisanja povijesnog romana umjesto progresije – prema modernom romanu, odlazi u regresiju – vraća se prema romantičarskom viđenju romana, pritom ne poštujući u potpunosti ni Šenoin model, a niti klasičnu poetiku povijesnog romana. Stavljajući u *Uroti* naglasak na nacionalnu tragediju Kumičić je zaboravio temeljne postulate žanra povijesnog romana i time nije uspio kao umjetnik postići valjanju objektivnost u opisivanju prošlosti, a njegovi junaci nisu uvjerljivo motivirani u svojim životnim okolnostima. On u junacima ugrađuje i ujedinjuje sve elemente nacionalnog karaktera, tako da oni postaju nosioci i stvaraoci nacionalne povijesti, odnosno personifikacija državotvorne političke ideje njegova vremena, dakle pravaške ideje.⁶³ Isto tako, polazeći od domoljuba i pravaškog borca osnovna mu je misao prikazati naše ljude u odnosu na strance, a po principu sve što je naše je pozitivno, a sve strano je negativno, pribjegavajući pritom romantičarskoj crno-bijeloj karakterizaciji likova,⁶⁴ što mu kritičari žestoko spočitavaju. Osim toga, podređujući fabulu cilju uzdizanja nacionalne svijesti, likove je lišio individualnosti pretvarajući ih u isključivo deklarativne tumače nacionalne ideje pri čemu ih idealizira, heroizira i uzdiže do razine mita.⁶⁵ Također, Kumičić se u *Uroti* upušta u suhoparnu deskripciju i epsko pričanje, a neselektiranim gomilanjem povijesnu građu ne uspijeva umjetnički obraditi, približavajući se time više obliku kronike nego povijesnom romanu. U razvoju fabule primjenjuje izrazito kronološki postupak bez digresija i retardacija, razvijajući tako ravnolinijsku kompoziciju.⁶⁶

4.1.1. Ana Katarina u *Uroti zrinsko-frankopanska* (političko-diplomatski i gospodarski kontekst)

Kumičić se u *Uroti* prvi put osvrće na Katarininu diplomatsku angažiranost u IV. poglavlju, opisujući težak položaj hrvatskog i ugarskog plemstva nakon potpisivanja Vašvarskog mira⁶⁷ i nakon smrti bana Nikole Zrinskog. Nezadovoljni magnati žele se pobuniti protiv kralja Leopolda I., ali im za to trebaju jaki saveznici. Kao potencijalni saveznik nudi se i francuski kralj Luj XIV. kojeg je Kumičić, zbog sukoba s Leopoldom I. oko španjolskog

⁶³ H. Lončarević, *Zrinsko-frankopanska urota u hrvatskom romanu*, str. 600.

⁶⁴ M. Šicel, *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*, str. 93.

⁶⁵ M. Šicel, *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*, str. 145.

⁶⁶ M. Šicel, *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*, str. 145.-146.

⁶⁷ *Vašvarski mir* je mirovni ugovor između Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva koji je potpisan 10. kolovoza 1664., a koji je uslijedio nakon bitke kod Svetog Gottharda u kojoj su snage Habsburške Monarhije pobijedile snage Osmanskog Carstva. Mir je nazvan *sramotnim* zbog toga Habsburgovci nisu iskoristili plodove pobjede već je mir sklopljen povoljno za poražene Osmanlije. Mir je bio jedan od povoda pobune visokog ugarskog i hrvatskog plemstva protiv Habsburgovaca.

nasljedstva, nazvao *najvećim neprijateljem Austrije*⁶⁸. Pobunjenici pregovaraju s Lujem XIV. preko francuskog poslanika Gremonvillea u Beču i biskupa de Bonsyja u Veneciji. *Najkršćanski kralj*, kako je Kumičić nazvao Luja XIV., nezadovoljan je odredbama Vašvarskog mira te je i ranije pomogao braći Zrinski poslavši im novac, ali i pisma kojima obećava zaštitu.

Petar Zrinski je poslije smrti brata Nikole upravljao i njegovim dijelom imanja, s druge strane branio je svoje posjede od povremenih upada Osmanlija, a na trećoj strani pregovarao i dogovarao zajednički otpor s ugarskim plemstvom. Naravno, Petar je u tome morao imati pomoć, a pomoć mu je bila žena Katarina koja se uhvatila u koštac s diplomatskom misijom. Kumičić Katarininu diplomatsku misiju u IV. poglavlju opisuje kratko i šturo:

„Katarina Zrinska bila je dva tjedna u Mletcima, u mjesecu rujnu iste godine⁶⁹. Svaki je drugi dan dolazio k njoj jedan kapucin, starac, rodом Francez. Stanovao je u nekom mletačkom manastiru, a bio je tajni član francezkoga poslaničtva.“⁷⁰

Kumičić nadodaje kako je Katarina opet naumila poći u Veneciju, i to dva mjeseca nakon prvog odlaska, tj. nakon smrti bana Nikole Zrinskog, a razlog njezina drugog pohoda je molba francuskom kralju Luju XIV. da što hitnije pošalje pomoć jer su se prilike u državi nakon smrti bana znatno pogoršale. U konačnici, umjesto nje ovog puta je u Veneciju na pregovore otišao kapetan Bukovački koji donosi vijesti od Kralja Sunca, a koje Katarina s Franom Krstom i Orfejem s nestrpljenjem iščekuje. Međutim, vijest koju nosi Bukovački nije hrvatske magnate ohrabrila jer Luj XIV. odugovlači s konkretnim odlukama i smjernicama. Umjesto željenog odgovora i pomoći, biskup de Bonsy preko Bukovačkog poručuje neka kneginja Katarina napiše sve uvjete pod kojim hrvatsko i ugarsko plemstvo želi sklopiti savez s Francuskom. Te će pismene uvjete (spomenica) Petar, koji se u to vrijeme nalazi u Beču, potvrditi i predati francuskom poslaniku u Beču Gremonvilleu, a s istom spomenicom trebaju se vratiti francuskom poslaniku de Bonsyju opet u Veneciju. U romanu, Katarina ipak odustaje od ponovnog posjeta Veneciji, ali šalje svojega brata i kapetana Bukovačkog da obavijeste francuskog poslanika o uvjetima koje će ona napisati u njihovom dvorcu Novigradu u Kraljevici.

Gotovo cijelo XI. poglavlje Kumičić posvećuje tajnim pregovorima visokog ugarskog i hrvatskog plemstva koje je bilo nezadovoljno politikom Bečkog dvora i koje se spremalo na

⁶⁸ E. Kumičić, *Urota zrinsko-frankopanska*, str. 76.

⁶⁹ Godina 1664. navodi se ranije u tekstu.

⁷⁰ E. Kumičić, *Urota zrinsko-frankopanska*, str. 80.

pobunu. U svibnju 1665. pobunjenici se sastaju u Stubičkim Toplicama⁷¹ kako bi proslavili zaruke Jelene Zrinski i Franje Rákózyja, a zapravo su tu prigodu iskoristili za tajno vijećanje. Stoga Kumičić opisuje situaciju u kojoj visoko ugarsko plemstvo (ostrogonski nadbiskup Lippay, državni sudac Nádasdy i njegova žena Ana te palatin Wesselény) održavaju tajni sastanak s Katarinom i Petrom te dogovaraju u kojem će se smjeru pobuna dalje razvijati. Jedni su predlagali savez s Francuskom, a drugi s Poljskom, no Petar i Katarina u konačnici zaključuju kako između spomenutih velikaša nema iskrenosti ni sloge što dodatno otežava cijelu situaciju. Valjalo bi napomenuti da Kumičić ovom prilikom opisuje kako ugarski magnati spominju još jednu opciju, a ta opcija trebala bi ujediniti Ugarsku i Hrvatsku u zajedničko kraljevstvo s Petrom Zrinskim kao kraljem, dok bi Katarinu *svoju dobru i plemenitu kraljicu* Ugarska obožavala, nadodala je Ana Nádasdy.⁷² Ni Petar, ni Katarina nisu bili složni s tom primamljivom ponudom.

Unatoč svim izjalovljenim pokušajima pobunjenika da nađu jakog saveznika koji bi ih oslobodio *bečkog jarma*, kako to Kumičić često navodi, nova prilika osmjehnula im se kada je stigla vijest o poljskom kralju Ivanu Kazimiru koji se odrekao prijestolja. Stoga ban i banica oboje lobiraju da se na prazno poljsko prijestolje izabere njihov prijatelj Mihail Wiśniowiecki koji bi mogao biti potencijalni saveznik. Mihail je uskoro izabran za kralja te se skoro treba oženiti Eleonorom, sestrom cara Leopolda. Zrinski nikako ne mogu dopustiti da još jedan potencijalni saveznik prijeđe u Leopoldove ruke te na Poljski dvor hitno šalju svojeg vjernog doušnika oca Bargiglia, koji bi trebao nagovoriti novog kralja da umjesto Leopoldove sestre uzme ruku danske princeze. Kako ovaj Bargiglijev pokušaj nije urodio plodom, Katarina je odmah po dolasku oca Bargiglia odlučila otputovati u Varšavu kako bi osobno lobirala za dansku princezu, a protiv Habsburgovaca. Premorena od pregovora i kostobolje koja je duže vrijeme muči, Katarina odlazi na Poljski dvor, ali dolazi prekasno jer je vjenčanje već dogovoreno. Katarina je u više navrata u privatnoj audijenciji razgovarala s poljskim kraljem, a Kumičić njezinu diplomatsku misiju opisuje ovako:

„...da bi se Poljaci morali uhvatiti u jedno kolo s manjim potlačenim narodima, a ne puziti pred velikim susjedima. Kad jaki susjedi unište slobodu onih naroda, koji su oslabili u stoljetnoj borbi na Turke, tada će Poljačka skupo i krvavo platiti svoje zablude, svoju sebičnost.

⁷¹ Stubičke Toplice kod Trenčina, Slovačka

⁷² E. Kumičić, *Urota zrinsko-frankopanska*, str. 199.

*Poljaci, Hrvati i Ugri neka svim silama zaprieče, da se Austrija ne ojača. Ako svi zajedno živo ne pregnu, Beč će sve pograbiti u svoje ruke, pak će sve narode jednako tlačiti.*⁷³

Osim što je Katarina službeno vodila diplomatsku misiju s predstavnikom francuskog dvora, a potom i s poljskim, bavila se i drugim političko-diplomatskim pitanjima. Gdje god se pružila prilika Katarina je pokušala lobirati u korist pobunjenika. Katarina je bila u vrlo dobrim odnosima s pomajkom kralja Leopolda, kraljicom Eleonorom s kojom je često vodila duge razgovore o političkim i nepolitičkim pitanjima. Jednom prilikom, Kumičić kratko kaže da će Katarina *ako uztreba poći i više puta k udovi cesarici poradi karlovačkoga generalata*.⁷⁴ Radi se naime o tome da je umro karlovački general Auersperg, a upravo je to mjesto želio Petar kako bi akumulirao što veću moć u Hrvatskoj, tj. kako bi smanjio njemački politički utjecaj u hrvatskim krajevima.

Još se jednom Kumičić osvrnuo na Katarininu diplomatsku djelatnost. Katarina tako jednom prilikom putujući u Bosiljevo putem susreće Herbersteinove kapetane Delisimunovića i Vojnovića koje osobno poznaje. Ona poziva kapetane na dvor u Bosiljevo, lijepo ih ugošćuje te ih počne nagovarati da stupe u bansku vojsku, a pritom želeći saznati i o nakanama generala Herbersteina koji stoluje u Karlovcu, a koji je trn u oku Zrinskih i Frankopana. U konačnici spomenuti kapetani tražili su zauzvrat novac te im je Katarina dala svakom po 20 dukata na što su se oni kleli da će stupiti u bansku vojsku. Kapetani svoju riječ nisu održali te su umjesto u Čakovec, otišli natrag u Karlovac.⁷⁵

Osim Katarinina političkog i diplomatskog djelovanja, Kumičić se u IX. poglavlju dotaknuo njezinog gospodarskog pa je opisan događaj u kojem je Katarina napisala „Otvoreni List“, tj. neku vrstu darovnice kojom je haramiji Pakanoviću dala dio zemlje kraj Švarče. Dokument glasi:

„Mi Frankopan Katarina, vikovični Gospodin od Zrinia, kraljestva Dalmatinskoga, Harvatskoga i Slovinskoga Banica, dajemo na znanje svim i svakomu, kim se dostoji i gdi godir bi potribno pokazati ovi Naš Otvoreni List, kako Mi, videći virnu službu i spodobnu prošnju od Našeg virnoga sluge Tomice Pakanovića (...) i za većega virovanja i tvrdnosti radi dali smo mu ovi Naš Otvoreni List rukom Našom podpisan i Našim navadnim visećim pečatom zapečaćen.“⁷⁶

⁷³ E. Kumičić, *Urota zrinsko-frankopanska*, str. 288.

⁷⁴ E. Kumičić, *Urota zrinsko-frankopanska*, str. 281.

⁷⁵ E. Kumičić, *Urota zrinsko-frankopanska*, str. 346.

⁷⁶ E. Kumičić, *Urota zrinsko-frankopanska*, str. 172.

Pakanović je bio vojnik banske vojske koji je tražio kapetana Bukovačkog da mu Zrinski daruju dio zemlje koja mu je potrebna kako bi osnovao i uzdržavao obitelj. Pakanović je bio nagrađen za svoju vjernu službu, a zbog odsutnosti Petra Zrinskog, koji se u to vrijeme nalazio u Primorju pripremajući čete za juriš na Osmanlije, Katarina je preuzela tu dužnost i vlastoručno napisala i potpisala darovnicu.

Nadalje, u XVI. poglavlju Kumičić opisuje da je Katarina, za vrijeme učestala Petrova odsustva, stalno putovala između Bakra, Ozlja, Zagreba i Čakovca kako bi uređivala odnose među kmetovima. Pa tako kaže da je izdavala *Otvorene Listove* i važne naredbe, oslobađala kmetove od tlake, označivala granice na posjedima, izabirala „gospodske sudce“, kapetane i „satnike od leta“ u gradovima. Tako je jednom prilikom izbila svađa između Grobničana i Bakrana zbog nekih sjenokoša te je povodom toga Katarina izabrala povjerenstvo koje će postaviti „nove križe i mejaše polag pravednoga odlučjenja“, a tada je i odlučila da će spomenuto povjerenstvo u svojstvu svjedoka biti dva grobnička i dva bakarska starca, nekoliko ljudi i mala djeca koja će to moći pamtiti kad stari umru. Ovako Katarina završava svoj *Otvoreni List*:

„Tako Mi zapovidamo od sada i u napridak, da puk bakarski i grobnički imaju u ljubavi živiti, i pri ovom ostati oni i njihov ostanak vikovičnim zakonom. I za većega virovanja i tverdnosti radi dasmo ovi Naš List Našom pečatnjom zapečaćen i Našom rukom podpisan. Katarina Zrinska m.p.“⁷⁷

Također, banica Katarina uređivala je odnose u naseljenim mjestima pa je pazila na red,čistoću i ćudoređe. Povodom toga pisala (naredila) je Grobničanima (1. 10. 1668., Novi Zrin) da svaka osoba, stara i mlada, mora pred svojom kućom čistiti te se ne smije zadržavati ni smeće, ni blato. Također, zapovijeda da se žene sumnjiva morala (*malovridne i nečiste*) protjeraju van iz kotara, a svatko tko bi držao *burdel* ili bi se takva žena zatekla u njegovoj kući, mora platiti globu. U tom istom listu, Katarina je naložila da se podigne most *ki je pri Grohovu pervo bil.*⁷⁸

Još prije ovih opisanih epizoda, Kumičić je na početku romana dao naznaku o Katarininom političko-gospodarskom angažmanu. To se daje naslutiti iz jednog Katarininog posjeta Bakru, u kojem su Frankopani imali svoj kaštel, kada se gotovo cjelokupno stanovništvo uputilo na ulice Bakra kako bi vidjeli kneginju:

⁷⁷ E. Kumičić, *Urota zrinsko-frankopanska*, str. 271.

⁷⁸ E. Kumičić, *Urota zrinsko-frankopanska*, str. 271.

„ Neke su se mornarske žene grozile, da će tužit kneginji tu i tu susjedu poradi te i te stvari, ka se ni nikad ni čula ni vidila, a mnoge su se smijale tim grožnjama, jer da kneginja ne dolazi va Bakar da sluša bakarske „ćakule i nemarije“, blebetanja i ludosti, i ako je ka kuma čula ča joj ni drago, ne bilo joj posud zabadat svoj nos! Kume se svadiše, oltari se odkriše!⁷⁹

Iz ovog dijela jasno se vidi kakvo je javno mnijenje o kneginji Katarini te da ona nadasve ima status osobe zadužene za uspostavu reda i mira.

⁷⁹ E. Kumičić, *Urota zrinsko-frankopanska*, str. 71.

3.2. *Hrvatska nad ponorima: Virgil Kurbel*

Virgil Kurbel bio novinar koji se povremeno bavio spisateljskim radom pa ne čudi činjenica da njegove biografske podatke rijetko možemo pronaći u sintezama povijesti hrvatske književnosti 20. stoljeća ili leksikonima hrvatskih pisaca. Rođen je u Osijeku 1920. godine, a umro 2012. u dobi od 92 godine. Novinarsko zvanje obavljao je kao urednik za kulturu i znanost dok je kao pisac objavljivao feljtone s povijesnom tematikom. Jedino prozno djelo mu je upravo povijesni roman *Hrvatska nad ponorima*. Bavio se još kazališnom recenzijom i prevoditeljstvom.⁸⁰

Hrvatska nad ponorima, roman Virgila Kurbela koji je izdan u nastavcima⁸¹, pisan je kao povijesna reportaža što je autor i naznačio u podnaslovu, a što je ujedno i prirodni odabir s obzirom na njegovo zvanje. Roman je objavljen na 300-tu godišnjicu stradavanja Zrinskih i Frankopana te je godina 1971. dvostruko simbolična i politički motivirana. Dakle, to je obljetnica pogibije i ujedno godina *Hrvatskog proljeća* pa se o zrinsko-frankopanskoj temi moglo nešto slobodnije govoriti kao o činu s jasnim nacionalnim predznacima, što je bilo u funkciji tadašnje političke emancipacije Hrvatske u jugoslavenskom političkom kontekstu.⁸² Ipak, nije sve prošlo bez kritika, a to dokazuje činjenica da se Kurbel nakon objave romana morao opravdavati pozivajući se na srpskog povjesničara Vasu Bogdanova, kojeg i citira na 118. stranici romana, a koji Urotu opravdava kao pokušaj nacionalne, ali i socijalne emancipacije naroda.⁸³

Kurbel na početku svojeg romana, u stilu novinara i feljtonista, daje najprije kratke životopise glavnih protagonista Petra Zrinskog, Frana Krste Frankopana, Nikole Zrinskog i Katarine⁸⁴ spominjući ostale pobunjenike. S obzirom na to daje roman pisan u novinarskoj maniri, čitatelj dobiva dojam da je autor neposredan promatrač događaja 300 godina unazad, te on samo novinarskim stilom bilježi događaje kako su se dogodili. Autor se, da bi postigao veću objektivnost, koristio povijesnim izvorima, prikazima i historiografskim interpretacijama. Novinarski se stil pisanja također vidi u dobro iznijansiranim i dinamičnim dijalozima između

⁸⁰ V. Kurbel, *Hrvatska nad ponorima*, str. 327.

⁸¹ Roman je izlazio u nastavcima, ukupno je imao 51 nastavak.

⁸² H. Lončarević, *Zrinsko-frankopanska urota u hrvatskom romanu*, str. 604.

⁸³ H. Lončarević, *Zrinsko-frankopanska urota u hrvatskom romanu*, str. 604.

⁸⁴ Za Katarinu navodi godinu i mjesto rođenja, titule (grofica, markiza, banica), podatke o roditeljima i bračni status, a spominje njezinu lingvističku naobrazbu, ali i prevoditeljski/stvaralački rad. Na kraju dodaje da je pomagala urotnicima u Hrvatskoj i Ugarskoj te da je odigrala važnu diplomatsku ulogu. Životopis završava s rečenicom da je uništila dio pisanih dokaza o vezama između urotnika, a tu činjenicu je inkorporirao u roman na 149. stranici. Na dnu se nalazi njezin potpis. (Kurbel, str. 8.)

likova, ali i u opisima glavnih junaka koji su dokumentaristički opisani.⁸⁵ Spomenuta dinamičnost u gradnji radnje, ali i dojam brzine koji se čitanjem postiže, čitatelja tjera da roman pročita u jednom dahu iako je ovaj roman u književnoj kritici podcijenjen.⁸⁶

Na posljertku, glavne razloge nastanka ovog romana autor otkriva u posljednjem poglavlju, nazvano „Nesahranjivo“:

„Najširoj publici predočiti uzroke događaja i ličnosti u velikoj uroti za oslobođenje Hrvatske u 17. stoljeću i pokazati (izvjestilačkim, reportažnim i romansiranim, dakle trojakim načinom) kolike se stvaralačke šanse u toj golemoj nacionalnoj i ljudskoj temi nude modernim medijima.“⁸⁷

4.2.1. Ana Katarina u *Hrvatska nad ponorima* (političko-diplomatski i gospodarski kontekst)

Kurbel uvodi Katarinu u političko-diplomatsku misiju u 6. poglavlju nazvavši poglavlje slikovito i simbolično -*Ženski takt za topove*. Ne radi se naravno o vatrenom oružju već o uplitanju Ane Katarine u diplomatsku misiju. *Topovi* u ovom kontekstu simbolično predstavljaju oružje pomoću kojeg će pobunjenici željeti ostvariti svoj cilj –diplomacijom. Ana Katarina sama, u dijalogu s banom Nikolom Zrinskim i mužem Petrom, najavljuje svoj diplomatski angažman i to riječima:

„Mislim da tom tipu treba prilaziti iz mrtvog kuta. Ne gledajte me tako, braćo Zrinski, kao da ne poznajete žene! Osim toga, ja sad rasuđujem u vašem, vojničkom duhu.“⁸⁸

Pritom je mislila na francuskog diplomata markiza Guitryja s kojim je u Beču pregovarao ban Nikola, a koji je stekao nepovjerenje pobunjenika zbog njegove, kako pobunjenici kažu *neuhvatljivosti* uspoređujući ga ujedno s jeguljom. Petar Zrinski je na repliku svoje žene postavio pitanje misli li ona osvajati smjerom koji je iz tvrđave nedohvatan oružjem? Na što mu je ona odgovorila:

„Nedohvatan muškom rasuđivanju, ako je u tom oružje. Rekla bih to jasnije: prići kako se ne očekuje.“⁸⁹

⁸⁵ H. Lončarević, *Zrinsko-frankopanska urota u hrvatskom romanu*, str. 605.

⁸⁶ H. Lončarević, *Zrinsko-frankopanska urota u hrvatskom romanu*, str. 608.

⁸⁷ V. Kurbel, *Hrvatska nad ponorima*, str. 321.

⁸⁸ V. Kurbel, *Hrvatska nad ponorima*, str. 78.

⁸⁹ V. Kurbel, *Hrvatska nad ponorima*, str. 78.

Ovom je replikom Katarina najavila svoj naum i konkretnu akciju koju Kurbel opisuje u drugoj polovici poglavlja.

Prije polaska u Veneciju, Katarina u istom razgovoru, kojemu se sad priključuje i njezin brat Fran Krsto Frankopan, dodaje da bi bilo neoprezno da ban Nikola osobno nastavi pregovore s francuskim poslanikom u Veneciji jer ga uhode na svakom koraku. Isto kaže i za njegovog brata Petra, stoga Katarina razgovor završava diplomatskom izjavom:

„Pierre de Bonzy nije samo diplomat. On je i biskup. Mislim iz Bezierea. Duhovnici su istančani taktičari, najbolji diplomati. Poput žena. Za njih je potrebna ženska igra.“⁹⁰

Ovime Katarina daje do znanja da je njezin ulazak na diplomatsku scenu jednostavno neophodan.

Radnja drugog dijela istog poglavlja odvija se u Veneciji u koju je Katarina pošla ne bi li pokazala svoj *takt za topove*. Katarina je u Veneciji odsjela u palači Barnabea i Clementine de Naro, rođaka Franove izabranice Julije de Naro. Katarina je pregovarala s francuskim diplomatom biskupom Bonsyjem putem posrednika, kapucinskog redovnika, a zanimljivo je što su razgovor vodili na hrvatskom, iako je on bio Francuz. Biskup u Bosnyju je također neobično što jedna obrazovana grofica, kao što je Katarina, ne govori francuski. Posljednji sastanak između Katarine i spomenutog posrednika u romanu se odigrao 12. studenoga 1664. godine, a susret nije iznjedrilo garanciju Kralja Sunca, kakvu je Katarina očekivala. Naime, posrednik Katarini nije donio nikakve konkretne odluke Luja XIV. u vezi savezništva te je još jednom pobunjenike držao u neizvjesnosti i sumnji da će do dogovora ikad doći. Katarina u razgovoru daje naslutiti temu prijašnjih susreta te podsjeća posrednika da pobunjenici žurno traže protektorat Francuske:

„Ugarska i Hrvatska nude njegovom kralju zajedničku svoju krunu svetog Stjepana.“⁹¹ Katarina, gubeći polako strpljenje, napominje u ovom razgovoru:

„Kao uzvrat: neka u Bakar pošalje francusku flotu. I novaca za našu kopnenu vojsku.“⁹²

Uz to, dodaje Katarina, u ustanku će se boriti 40 tisuća ratnika koje bi opskrbili i vodili Zrinski za oslobodilački pothvat, a na strani pobunjenika je i najmoćniji ugarski magnat Franjo Rákóczy kome će Katarina dati ruku svoje kćeri, dok će njezin sin Ivan oženiti

⁹⁰ V. Kurbel, *Hrvatska nad ponorima*, str. 84.

⁹¹ V. Kurbel, *Hrvatska nad ponorima*, str. 93.

⁹² V. Kurbel, *Hrvatska nad ponorima*, str. 93.

Rákóczyjevu sestru. Na sve to, posrednik odustaje od daljnjih pregovora s groficom Katarinom te vrlo neuvjerljivo razlaže da su sve te tajne za njegovu savjest preteške. Ovo posljednje ujedno je i kapucinov *uzmak u nepovrat*⁹³ jer je prekinuo diplomatsku misiju s Katarinom, a s tim je nazivom (*Uzmak u nepovrat*) Kurbel naznačio 7. poglavlje. Cijeli ovaj razgovor daje naslutiti nepoštene nakane Francuza držeći hrvatske i ugarske pobunjenike cijelo vrijeme u neizvjesnosti, dajući im nepotpuna jamstva i dvosmjerne signale, zbog toga je Katarina kapucina još jednom nazvala - jeguljom, aludirajući na njegovu neuhvatljivost i prevrtljivost.

U 9. poglavlju naslovljenom *Koraci urote* u nekoliko rečenica napominje se da je Katarina, *hrvatska diplomatkinja*, stupila u kontakt s francuskim poslanikom na bečkom dvoru Gremonvilleom kojemu je ponudila staru ponudu iz Venecije: „...svoga sina Ivana kao živo jamstvo u Pariz, „kralj Sunce“ neka naredi akciju i pruži sredstva:“⁹⁴ Osim praznog obećanja, Katarina je svojom diplomacijom uspjela ishoditi iz Pariza i 4000 talira godišnje.

Svoje prvo okupljanje pobunjenici su zakazali za 1. ožujka 1666. jer im je vjenčanje Jelene Zrinski poslužilo kao dobar paravan. Kurbel kratko spominje da su na tom velikaškom skupu bile i dvije neslužbene diplomatkinje: Katarina Zrinska i Maria Széchy, žena ugarskog palatina Franje Wesselényja.⁹⁵ Time zapravo Kurbel otkriva položaj Katarine u organizaciji pobune, a to je vrlo visoko mjesto, tik do najviših i najvažnijih ugarskih i hrvatskih titula.

I posljednje, u poglavlju *Spletke i izdaje*, kad su svi važni dokumenti o pobuni bili u rukama Bečkog dvora i kad su Zrinski bili svjesni da Dvor sve zna, Petar je jednom prilikom ishitreno i neobuzdano u carevom predvorju glasno izviknuo: „Još će te me se bojati!“⁹⁶ Zatim Kurbel nastavlja da Katarina Zrinska nije nikakvim *taktom* mogla izgladiti dojam ovog incidenta, koristeći riječ *takt* opet za njezinu diplomatsku angažiranost, posuđujući isti termin iz 6. poglavlja. Očito je Petrova ishitrenost ovoga puta bila van domena Katarininih diplomatskih moći.

⁹³ Razgovor između Katarine i posrednika nastavlja se iz 6. u 7. poglavlje.

⁹⁴ V. Kurbel, *Hrvatska nad ponorima*, str. 122.

⁹⁵ V. Kurbel, *Hrvatska nad ponorima*, str. 123.

⁹⁶ V. Kurbel, *Hrvatska nad ponorima*, str. 139.

3.3. *Zlatna vuga: Višnja Stahuljak*

Hrvatska književnica Višnja Stahuljak rodila se 10. ožujka 1926. godine u Zagrebu, gdje je i umrla 3. ožujka 2011. godine. Dolazi iz obitelji koja je izrazito cijnila umjetnost, a sama ju je i stvarala. Takvo je obiteljsko okruženje imalo presudni utjecaj na njezin životni rad. Naime, otac joj je bio glazbenik i skladatelj, a ukupno je ta obitelj dala šesnaestero glazbenika te je o njima objavljena knjiga 2001. godine *Njih šesnaestero*. Uz obitelji Couperin u Francuskoj, Bach u Njemačkoj, Garcia u Španjolskoj i Strauss u Austriji, obitelj Stahuljak se po broju glazbenika svrstava među najbrojnije glazbeničke obitelji u Europi. Osim što je glazba bila od samih početaka važan dio njezina života, Višnja Stahuljak je naslijedila i smisao za slikarstvo (istovremeno su se članovi njezine obitelji bavili i slikanjem, crtanjem i ostalim umjetnostima). Glazba je ipak prevagnula i Višnja Stahuljak upisuje solo pjevanje na Muzičkoj akademiji nakon čega postaje solistica. Potom 1963. godine u glazbenoj školi *Blagoje Bersa* osniva *Odjel za solo pjevanje* da bi 1968. godine specijalizirala pedagogiju solo-pjevanja na *Akademiji Santa Cecilia* u Rimu i postala profesoricom glazbe. Osim glazbe i slikarstva (pripremala se čak za ispit na Likovnoj akademiji kod slikara Zlatka Šulentića), od malih nogu roditelji, bake i djedovi čitali bi joj i pripovijedali razne priče iz nacionalne, ali i svjetske književnosti. Njezin djed Darko, mamin otac, imao je pravničko pamćenje te je napamet znao cijeli Mažuranićev spjev *Smrt Smail-age Čengića*, a kad je recitirao *ona se ježila od uzbuđenja, straha i užitka*.⁹⁷ Također, njezin je otac posjedovao veliku kućnu knjižnicu u koju je ona često zalazila i čitala, a sve je to imalo utjecaj i na njezino književno stvaralaštvo. Iako kaže da u djetinjstvu nije imala namjeru postati književnicom, kao studentica Muzičke akademije, pridružila se *Družini mladih* iz koje je kasnije nastalo *Zemaljsko kazalište lutaka*, a ondje je upoznala i budućeg muža Velimira Chytila, koji je postao vrhunski glumac-lutkar. Dodir s lutkarskim kazalištem zapravo je bila jedna stepenica do njezina književnog rada.

Kao književnica, Višnja Stahuljak je iza sebe ostavila bogat književni opus. U časopisu *Krugovi* 1953. godine objavila je svoje prve literarne radove – pet pjesama i novelu. Osim poezije, okušala se u gotovo svim književnim rodovima pa je autorica brojnih novela, drama, romana... Značajan je njezin doprinos književnosti za djecu i mlade pa je tako objavljivala dječje romane, igrokaze, glazbene priče za djecu i dječje radio drame. Za svoj je bogati književni rad primila brojna priznanja. Za roman *Začarani putovi* (1968.) i pripovijest *Čarobnjak* (1988.) dobila je nagradu „Grigor Vitez“, za kratke priče: *Telefon* (1977.) i *Navrh*

⁹⁷ Višnja Stahuljak, *Kako sam ipak postala književnicu* romanu *Zlatna vuga*, str. 646.

ceste, na brdu nagradu „Večernjeg lista“, za memoarsku prozu *Sjećanja* (1996.) nagradu „K.Š. Gjalski“ te posljednje 1999. dobitnica je „Nagrade grada Zagreba“ za povijesni roman *Zlatna vuga*.⁹⁸

Osim što se u kući obitelji Stahuljak pjevalo, sviralo, pričalo, čitalo i slikalo, ova je obitelj njegovala i povijest pa je tako Višnja Stahuljak ljubav prema povijesti naslijedila od oca koji je, uz prethodno spomenuto, bio i profesor povijesti i geografije. Upravo je to imalo veliki utjecaj na pisanje romana s povijesnom tematikom. Posljednji njezin i najpoznatiji povijesni roman je upravo *Zlatna vuga*.

Zlatna vuga, roman je koji ima dva podnaslova *Oriolus oriolus* što je latinski naziv za zlatnu vugu, pticu pjevicu i selicu iz porodice vuga (*Oriolidae*) i *Povijesni roman iz XVII. stoljeća* koji upućuje na žanrovsku određenost samog romana. Ova dva podnaslova zapravo puno toga govore o odnosu fabula u romanu, ali i o samom karakteru romana. Naime, roman je građen kao dvije međusobno isprepletene fabule od kojih prva fabula prati *poštovanog lovca* Matijasa Bolfa i njegovu ljubavnu priču, kao i ljubavnu priču njegove sestre dok druga fabula prati tragičnu sudbinu posljednjih Zrinskih i Frankopana. Oba sloja, fikcijski i faksijski, u romanu su isprepletana i po tome ovaj roman ne odstupa od drugih povijesnih romana. Međutim, ono po čemu se ovaj roman izdvaja od tradicionalnog poimanja povijesnog romana je odnos dvaju spomenutih slojeva. Naime, u tradicionalnoj poetici povijesnog romana primarni sloj je faksijski i prati određene povijesne ličnosti u datim povijesnim okolnostima dok je sekundarni sloj fikcijski i prati uglavnom imaginarne likove koji su u sjeni faksijskih likova i koji nadopunjuju živote velikih ljudi. No, u ovom romanu dva su spomenuta sloja zamijenjena, tj. primarni je fikcijski, a sekundarni faksijski sloj te su takvi romani u književnoj kritici poznatiji kao *novopovijesni romani*. Ono što također ovaj roman izdvaja od ostalih romana s povijesnom tematikom je i naslov. Za razliku od Kumičićeve *Urote zrinsko-frankopanske* ili Kurbelove *Hrvatske nad ponorima*, naslov ovog povijesnog romana ne nagovještava o kojem bi povijesnom događaju ili likovima moglo biti riječi niti ne preudicira da bi moglo biti riječi o povijesnom romanu. To sve upućuje na novopovijesni pristup u gradnji romana jer veliki događaji padaju u drugi plan, a bitan je život običnog čovjeka dok povijest prestaje biti učiteljicom života.

⁹⁸V. Stahuljak, *Kako sam ipak postala književnicau romanu Zlatna vuga*, str. 646.-655.

Povijesni roman *Zlatna vuga* opisuje dvije godine hrvatske povijesti (1669. -1671.) pretežito prikazane praćenjem lovačkog junaka Matijasa Bolfa s kojim roman započinje, a uz čiji je lik najčešće povezano i pojavljivanje bitnijih gradbenih elemenata povijesnog romana.⁹⁹ Autorica godinu radnje romana čitatelju otkriva, ne na početku kako je u povijesnim romanima uobičajeno, nego kasnije što je također odmak od tradicionalnog povijesnog romana. S obzirom na to da je primarni sloj romana fikcijski, autorica nije ničim ograničena, osim maštom. To joj daje prostora da u roman ugrađuje folklorne elemente, ali i razne narodne priče i legende. Od folklornih elemenata važno je istaknuti opis pokladnih običaja s kojima roman započinje, ali i završava dok Julijana Matanović smatra da će u nekoj budućoj tipologizaciji hrvatskog povijesnog romana, prema etnografskim karakteristikama ovaj roman zauzeti vrlo značajnu poziciju.¹⁰⁰ Romanesknost ovog romana ostvaruje se i u prikazu ljubavnog zapleta Matijasa i Zlatne Vuge kojeg pozadinski prati legenda o dolasku Hrvata¹⁰¹ i legenda o zlatnoj vugi koja se uvijek vraća svom prebivalištu.¹⁰² Uz ljubavni zaplet Matijasa i Zlatne Vuge važan je i odnos njegove sestre Laurencije i grofa Orfeja Frankopana. Njihov brak odmiče od uobičajenih normi braka jer je Laurencija udovica s djetetom, a pritom je i nižeg društvenog staleža, no to nije bila prepreka njihovoj ljubavi. Autorica kao da je i ovim odstupanjem od tradicije željela pokazati odstupanje od tradicionalnog povijesnog romana, što je samo još jedna potvrda novopovijesnih značajki u *Zlatnoj vugi*.

Ipak, autorici je za pisanje ovog romana bilo neophodno istražiti povijesna vrela i radove povjesničara na temelju čega je u primarni sloj romana uplela sekundarni – povijesni sloj. Prije samog čitanja ovog romana autorica pretpostavlja da čitatelj poznaje osnovnu problematiku o velikaškoj pobuni u Hrvatskoj i Ugarskoj početkom druge polovice 17. stoljeća jer se roman bavi samo zadnjim dvjema godinama pobune, a autorica se i referira na Kumičićevu *Urotu*. Autorici je mnogo bitnije dočarati čitatelju atmosferu vremena, opisati navike i običaje, a poslije i posljedice što ih je pobunjenički čin ostavio u životima onih koji su cijelo vrijeme bili odani Zrinscima i Frankopanima¹⁰³ pa i zbog toga ostavlja po strani suhoparne činjenice koje bi mogle čitatelja odvući od čitanja. Ono što je najvažnije istaknuti je to da se povijesni sloj iščitava kroz imaginarni sloj, tako će čitatelj o sudbini *velikih* Zrinskih i Frankopana saznati

⁹⁹J. Matanović, *Zlatna vuga- priča o slabim junacima i velikoj povijesti*, str. 624.

¹⁰⁰J. Matanović, *Zlatna vuga- priča o slabim junacima i velikoj povijesti*, str. 628.

¹⁰¹ Prema legendi,

¹⁰²J. Matanović, *Zlatna vuga- priča o slabim junacima i velikoj povijesti*, sr. 624.-629

¹⁰³J. Matanović, *Zlatna vuga- priča o slabim junacima i velikoj povijesti*, str. 625.

kroz sudbinu *malih*, tj. kroz sudbinu Matijasa Bolfa koji je u službi Frana Krste i ostalih imaginarnih likova, koji na svojoj koži osjećaju posljedice velikih povijesnih poteza.¹⁰⁴

4.3.1. Ana Katarina u *Zlatna vuga* (političko-diplomatski i gospodarski kontekst)

S obzirom na to da je povijesni sloj u ovom romanu sekundarni za očekivati je da će političko-diplomatska uloga i gospodarski doprinos Ane Katarine biti manje zastupljen nego u prethodna dva romana. Na Katarininu gospodarsku djelatnost Stahuljak se prvi put osvrnula u 3. poglavlju romana u kojem su opisani pokladni običaji. Naime, poklade u primorskom dijelu Hrvatske imaju istaknuto mjesto u društvenom životu. Njima se tjera zima izle sile, a ljudi uobičajaju oblačiti životinjske kože medvjeda, vukova, lisica te drugih zvijeri koje prebivaju na tim područjima u svrhu protjerivanja tih zlih sila. Na takvu jednu maskiranu zabavu stigao je i grof Orfej Frankopan, Katarinin rođak, u pratnji nekih časnika među kojima se ističe časnik Dujmić. Isti taj časnik Dujmić vodi razgovor s *poštovanim lovcom* Matijasom Bolfom, kojemu otkriva svoju netrpeljivost prema grofu Orfeju Frankopanu, a čitatelj iščitava Dujmićevu zavidnost zbog uspjeha grofa Orfeja. Kudeći tako grofa Frankopana Dujmić kaže:

„*Od svih Frankopana najviše vrijedi gospodarica Katarina. Na Grobniku je sredila poslove bolje od najboljeg dvornika.*“¹⁰⁵

Zapravo je ova rečenica jedina referenca u romanu na Katarininu cjelokupnu gospodarsku djelatnost.

Nešto je više u romanu opisana Katarinina političko-diplomatska uloga, a koja je ipak zbog naravi samog romana opisana manje nego u Kumičićevom i Kurbelovom romanu.

U nekoliko navrata u romanu su opisani razgovori pobunjenika u kontekstu organizacije pobune. Razgovori su vođeni uglavnom na dvorovima Zrinskih i Frankopana u Ozlju, Bosiljevu ili Čakovcu, a prisutni su bili ban Petar, njegov šurjak Fran Krsto Frankopan i banica Katarina, kojima bi se ponekad priključili banova kći Jelena ili neki od banovih generala kao što je Franjo Bukovački. Dakle, u romanu su opisani razgovori o pobuni koje su vodili povjerljivi ljudi bana Petra Zrinskog, najvažnijeg plemića u hrvatskom dijelu Kraljevstva. Katarinina je uloga izrazito bitna u cijeloj organizaciji, a to dokazuju i ove Petrove riječi:

¹⁰⁴J. Matanović, *Zlatna vuga- priča o slabim junacima i velikoj povijesti*, str. 629.

¹⁰⁵V. Stahuljak, *Zlatna vuga*, str. 59.

„Što bih ja bez tebe, Katarino, moj osloncu od ljepote i mudrosti? Hoćeš li još jedanput kad se budeš vraćala preko Međimurja u Ugarsku skoknuti u Kranjsku i porazgovarati s Tattenbachom? On tvojemu čaru ne može odoljeti.“¹⁰⁶

Ovim riječima Petar zapravo otkriva čitatelju konkretnu Katarininu angažiranost u organizaciji pobune. Iako Katarinin odlazak u Kranjsku nije čitatelju otkriven, nakon nekoliko poglavlja opisan je dolazak grofa Tattenbacha na dvor Zrinskih u Ozalj kojemu je priređen veličanstven lov na divljač, vrlo omiljen hobi visokog plemstva. Da bi ga pridobili na svoju stranu, Tattenbacha su Zrinski kraljevski ugostili. Adut u rukavu Zrinskih su izvanredne lovačke vještine njihovog podložnika, ujedno i glavnog lika romana Matijasa Bolfa, koje su hedonističkog grofa očarale. Nakon lova slijedila je bogata večera, a za večerom razgovor vode kapetan Bukovački i Matijas kojemu kapetan pristojno daje do znanja da se treba maknuti iz dvorane jer će se razgovori voditi o bitnim stvarima koji nisu za svačije uši. Bukovački za Tattenbacha kaže da bi on mogao biti dobar saveznik jer jako bogat, ali da se neizmerno boji cara Leopolda. Bukovački isto otkriva da Tattenbach ima slabu točku te razgovor završava ovako:

„... boji se Leopolda, ali slab je na žene, vražićak ga njegov šiknuo! Ako se naše ljepotice potrude, potpisat će zavjernicu, ako je već nije potpisao.“¹⁰⁷

Naravno, žene koje će upotrijebiti svoj šarm su Katarina i Jelena Zrinski.

U istom prijašnjem razgovoru između Petra i Katarine u kojem se spominje Katarinina diplomatska misija, tema je unutardržavna, ali i vanjsko-politička situacija. Stoga, Jelena dodaje da novoizabranom poljskom kralju Wiśniowieckom nije za vjerovati te da će se sigurno oženiti sestrom kralja Leopolda. Na to, Katarina dodaje da „*Niti svi Ugri neće biti s nama*“ dodajući još da „*Ni Francuzu ne valja vjerovati, ali ja ću opet naći načina i govoriti s francuskim poslanikom u Beču.*“¹⁰⁸ Kako se primiče kraj romana, ali i kraj pobune, krug prijatelja i saveznika sve se više smanjuje, a pobunjenici postaju sve napetiji, uznemireniji i nezadovoljniji. Svoje nezadovoljstvo prema Katarininom diplomatskom pothvatu iskazuje Petar:

¹⁰⁶ V. Stahuljak, *Zlatna vuga*, str. 121.

¹⁰⁷ V. Stahuljak, *Zlatna vuga*, str. 184.

¹⁰⁸ V. Stahuljak, *Zlatna vuga*, str. 122.

„Možda bi bilo bolje da onomad pred poslanikom de Bonzyjem nisi u Veneciji glumila da ne razumiješ francuski! Zato ću sada Chevalieru de Gremonvilleu reći u Beču da sam u međuvremenu naučila, bar talijanski!- nasmije se Katarina.“¹⁰⁹

Vidno uznemireni Petar koji počne galamiti i bijesno mahati rukama nadodaje:

„Pomislio je kaćiperni gospodin da sam mu poslao neku barbarku... Proglasio te glupačom, okružio se četom prevoditelja! Kako se na takav način mogu voditi povjerljivi razgovori?“¹¹⁰

Katarina uzvratiti da to samo govori o tome što o njima misli *francusko Sunce* i da je očigledno da od saveza s Francuskom neće biti ništa. Razgovor zatim ode u smjeru pregovora s Portom koje zagovaraju Bukovački, Fran Krsto i Jelena sa svojim mužem Rákóczyjem, a tom smjeru sklona je i sama banica Katarina¹¹¹, dok je ban Petar oštro protiv takvih pregovora.

Nakon pogiblje bana Nikole u Kuršanečkom lugu, Petar je preuzeo brigu o međimurskom vlastelinstvu i utvrđenom Čakovcu u kojem je često boravio sa svojom obitelji. Na raskošnom čakovečkom dvoru živjela je i Nikolina udovica Sofija Löbel sa sinom Adamom. Sofija je htjela ostati van politike što je više bilo moguće, a s pobunjeničkom politikom Petra Zrinskog nije se slagala. Osim s politikom, sudeći prema ovom romanu, nije se slagala niti s Katarinom. Možda je baš politički faktor imao presudni utjecaj na njezinu netrpeljivost prema jetrvi. Tako je Sofija s porugom gledala na Katarininu potrebu da piše pjesme i objavljuje molitvenike, a na to se osvrnula u pismu koje je pisala svojoj sestri Feliciti u Beč:

„Onaj Putni tovaruš! Pa one Gatalice! Nije li to suviše oholo za jednu ženu, pa bila ona i banica? To ne čine plemkinje...“ kaže Sofija „...jer one imaju dosta posla vodeći brigu o uzgoju djece.“¹¹² Sofija se u istom pismu osvrnula i na Katarininu rastrošnost pa kaže da

„Zato i ima Petar toliko briga s novcem kad se Katarina bavi poslovima neprimjerenim njezinu spolu i položaju, a zapušta obiteljske, gospodarske poslove. K tome se još pretjerano raskošno odijeva i dotjeruje kao kakva koketa, nimalo nalik na pobožnu zanesenost njezinih pjesama.“¹¹³

¹⁰⁹ V. Stahuljak, *Zlatna vuga*, str. 122.

¹¹⁰ V. Stahuljak, *Zlatna vuga*, str. 122.

¹¹¹ V. Stahuljak, *Zlatna vuga*, str. 214.

¹¹² V. Stahuljak, *Zlatna vuga*, str. 315.

¹¹³ V. Stahuljak, *Zlatna vuga*, str. 316.

Ove riječi iz pisma zorno prikazuju nepovoljan odnos bivše i trenutne banice, a vidljivo je što bivša banica misli o Katarininoj političko-diplomatskoj upletenosti – da to nisu poslovi primjereni njezinom spolu i položaju, i za razliku od časnika Dujmića, Sofija kritizira Katarinino gospodarsko poslovanje.

Što Katarina misli o posljednjim Petrovim političkim potezima, čitatelj ima prilike pročitati na polovici romana, u 20. poglavlju, a to je ujedno i posljednja referenca na Katarininu političko-diplomatsku upletenost u pobunu. Intimni razgovor koji su Petar i Katarina vodili u čakovečkoj palači, a koji je čuo lovac Matijas, dogodio se kad je već Petar postajao svjestan da se na Dvoru sve zna i kad nije došlo nikakvo jamstvo od potencijalnih saveznika. Petar se, stoga odlučio „pomiriti“ s Dvorom te prije nego sam krene put Beča šalje svojega ispovjednika Forstalla, kao i zagrebačkog biskupa Borkovića koji će u njegovo ime pregovarati s Leopoldom. Petar se o svojim postupcima, koji će imati posljedice na sve pobunjenike, nije ni s kim konzultirao, a takva Petrova brzopletost se nije svidjela Katarini: „*Bog nam pomogao sada, Bog nam pomogao ako tebi nije prosvijetlio pamet.*“¹¹⁴

¹¹⁴ V. Stahuljak, *Zlatna vuga*, str. 335.

4. GOSPODARSKI I POLITIČKO-DIPLOMATSKI DOPRINOS

Da bi se govorilo o Katarininoj političko – diplomatskoj i gospodarskoj djelatnosti potrebno je istražiti povijena vrela. Tijekom prošlosti razni su istraživači povijesti sakupljali povijesne izvore i druge dokaze koji svjedoče o djelovanju Zrinskih i Frankopana, a tri su osobe najviše, u kontekstu ovog rada, doprinijele rasvjetljavanju političko-diplomatskog i gospodarskog konteksta Ane Katarine. To su: Ivan Kukuljević Sakcinski i njegov *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*¹¹⁵(1851.-1875.), Radoslav Lopašić i njegovo djelo *Spomenici Tržačkih Frankopana*(1891.), i Emilije Laszowski *Grada za gospodarsku povijest Hrvatske u XVI. i XVII. stoljeću*(1951.). Spomenuti povjesničari neizmjerljivo su zadužili hrvatsku historiografiju, godinama marljivo skupljajući i objavljujući povijesne izvore o Zrinskim i Frankopanima u nadi da će, ne samo oni već i drugi, doprinijeti otkrivanju povijesne istine. Naravno, uz njih još je tu povećani broj drugih povjesničara koji su svojim interpretacijama ostavili veliki trag i nasljeđe za proučavanje ove kompleksne teme.¹¹⁶

Povijesna vrela koja su bila skupljena iz spomenutih izvora sistematizirana su i kronološkim redom smještena u tablicu radi lakšeg snalaženja. Tablica koja slijedi, s lijeve strane sadrži redni broj¹¹⁷ isprave ili događaja, mjesto i vrijeme nastanka, kratki sadržaj i izvor iz kojeg je preuzeto. S desne strane, u tablici se paralelno može pratiti koji se događaj ili izvor pojavljuje u kojem od tri romana (*Urota zrinsko-frankopanska*, *Hrvatska nad ponorima*, *Zlatna vuga*). Ista će tablica biti relevantna i u poglavlju koje slijedi - *Ana Katarina kao fikcija i faksija – usporedba* u kojem će izvori biti detaljnije analizirani i uspoređeni s romanima.

Iz tablice koja slijedi zorno je da čak 16 isprava svjedoči o Katarininoj političko-diplomatskoj i gospodarskoj djelatnosti, a 10 je događaja preuzeto iz sekundarnih izvora, za koje ne postoje ili isprave nisu pronađene. Iz tablice je vidljivo da je Ana Katarina imala zaista veliku ulogu u političkom i gospodarskom životu, ne samo na velikim feudima Zrinskih i Frankopana, već i puno šire.

¹¹⁵ujedno je i prvi hrvatski znanstveni časopis koji se bavi poviješću.

¹¹⁶ Anđelko Mijatović (*Zrinsko-frankopanska urota*), Vjekoslav Klaić (*Zrinski i Frankopani*), Ferdo Šišić (*Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine*), Rudolf Horvat (*Zator Zrinskih i Frankopana*), Zvonimir Bartolić (*Majka Katarina*), Dragutin Feletar (*Banica Katarina i sjevernohrvatski krug Zrinskih*).

¹¹⁷ Radi lakšeg i preciznijeg snalaženja pokraj rednog broja isprave stoji oznaka *, a kod rednog broja sekundarnih izvora oznaka izostaje.

Izvor/događaj				Urota zrinsko-frankopanska	Hrvatska nad ponorima	Zlatna vuga
Br.	Datum i mjesto	Sadržaj	Izvor			
1.*	4. srpnja 1647., Božjakovina	Potvrda starih prava Rakovčanima, Samoborčanima, Banjčevčanima i Brezancima.	Kukuljević			
2.*	3. rujna 1647., Grobnik	Odgovor na molbu Uršule Benšičke.	Kukuljević			
3.*	23. listopada 1647., Čakovec	Piše list zagrebačkom biskupu Martinu Bogdanu za održavanje dobrosusjedskih odnosa.	Lopašić			
4.*	9. srpnja 1656., Turnišće (Podturen)	Obveznica o posudbi novcaprotonotaru Hrvatskog Kraljevstva Ivanu Zakmardyju.	Kukuljević			
5.	1662.	Nagodba s građanima Zagreba, Zagreb ih (Katarinu i Petra) oslobađa plaćanja daće za posjedovanje kuće u Zagrebu.	Kukuljević			
6.	Rujan 1664.	Katarina odlazi u diplomatsku misiju u Veneciju.	Mijatović	+	+	+
7.	Lipanj 1665.	Susret Katarine i Gremonvillea u Beču	Mijatović		+	+
8.	1. ožujka 1666.	Katarina prisustvuje vjenčanju kćeri Jelene te se pobunjenici dogovaraju o savezništvima s Portom i Poljskom. Katarina i Marija Széchy dobivaju za zadaću pridobiti Poljsku.	Kukuljević	Kumičić opisuje taj sastanak, ali u svibnju 1665. kad su bile zaruke	+	
9.*	25. srpnja 1667., Novi Zrin	Katarina rješava spor u vezi međe između Grižanaca i Drivenčana.	Laszowski	Moguće je da je Kumičiću poslužio ovaj izvor. U njegovoj verziji spor vode Grobničani i Bakrani.		
10.*	16. kolovoza 1667., Novi Zrin	Katarina odlučuje, na njihovu molbu, da Bribirčani imaju pravo na uživanje sjenokoša i pašnjaka u Maševu.	Lopašić			
11.*	26. rujna 1667., Novi Zrin	Katarina dijeli povlastice grobničkom i bakarskom stanovništvu, a 16. prosinca i	Kukuljević			

		gornjim općinama Grižane i Drivenik.				
12.*	12. listopada 1667., Novi Zrin	Grižanskom porkulabu nalaže da ne smije otimati dohodak crkvi na primorskim imanjima i franjevačkom samostanu na Trsatu.	Lopašić			
13.	1667.	Pregovori s Tattenbachom	Mijatović			+
14.*	10. siječnja 1668., Novi Zrin	Katarina uređuje komunalne obaveze i prava pučanstva u Grobniku.	Kukuljević	+		+
15.*	11. ožujka 1668., Božjakovina	Katarina šalje biskupu Martinu Borkoviću pismo za održavanje dobrosusjedskih odnosa.	Lopašić			
16.*	16. kolovoza 1668., Ozalj	Katarina, na molbu Judite Margarete Peharnik, nalaže Juditinom bratu Petru Peharniku da joj da dio majčine zemlje koji joj pripada s pripadajućim kmetovima.	Lopašić			
17.	1668.	Nakon smrti generala Auersperga odlazi u Beč kod carice Margarete kako bi lobirala za dodjelu karlovačkog generalata Petru.	Kukuljević	+		
18.	Srpanj 1669.	Katarina na Dvoru ublažava loš dojam koji je Petar ostavio			+	
19.	1669.	S namjerom da iz Ugarske ode u diplomatsku misiju u Poljsku, posjećuje svoju kćer u Sáros Patak, a prije toga šalje oca Vasilija (koji se krije pod imenom <i>Abbate Palmerini</i>) u Poljsku.	Kukuljević	otac Vasilije je u <i>Uroti</i> otac Bargiglie		
20.	Bosiljevo	Poziva na gozbu kapetane Krstu Delisimunovića i Ivana Vojnovića koje želi pridobiti za bansku vojsku u Čakovec.	Kukuljević	+		
21.	Početak 1670.	Dvor se domogao 3 pisma kapetana Bukovačkog koja svjedoče o pregovorima s Portom. Jedno pismo je adresirano na Katarinino ime.	Kukuljević			

22.*	9. veljače 1670., Ozalj	Katarina daje polog od 1000 talira Ani i Katarini Arbanasić za imanje Jaškovo.	Lopašić			
23.*	23. veljače 1670., Ozalj	Pismeni nalog ozaljskom prefektu Krsti Zmajloviću da izruči kmeta Percajića.	Kukuljević Laszowski			
24.*	12. svibnja 1670., Zagreb	Katarina dostavlja opatu guvernaturu pritužbu Matije Maršanića da ga oslobodi plaćanja dugova jer su isti podmireni.	Lopašić			
25.*	12. svibnja 1670., Zagreb	Katarina piše knezu Matiji Maršaniću da su njegovi dugovi podmireni.	Lopašić			
26.*	13. lipnja 1670.	Katarina potvrđuje Jurju Dešiću pravo na imanje Leukuše.	Laszowski	Juraj Dešić bi mogao biti Tomica Pakanović ?		

5. ANA KATARINA KAO FIKCIJA I FAKCIJA – USPOREDBA

Katarina je 1641. godine s 22 godine bila udana, a već od 1647. godine imamo sačuvan dokument koji svjedočio njezinom političkom i gospodarskom radu. Najstariji do sada sačuvani dokument s njezinim potpisom datira od 4. srpnja 1647. kojeg je potpisala u Božjakovini u ime svojeg muža Petra, s kojim je Katarina potvrdila podložnicima Rakovčanima, Samoborčanima, Banjčevčanima i Brezancima stara prava dobivena još od Nikole Sigetskog.¹¹⁸ Iste je godine, ali 3. rujna s Grobnika poslala odgovor na molbu Uršule Benšičke: „*Do naše dobre volje i doklam se kaj pomore k hižtvu, neka joj bude na onom što prosi ova suplikanta.*“¹¹⁹ Na kraju te 1647. godine Katarina se obraća zagrebačkom biskupu Martinu Bogdanu s namjerom održavanja dobrosusjedskih odnosa riječima: „... *a da bi ona i gospodin (Petar) radi, da susidni susidski živi se.*“¹²⁰ Riječ je bila o nekakvoj zaplijenjenoj stoci, a Katarina je htjela da sa susjedima živi u miru i složno.

Iz 1656. godine sačuvan je Katarinin list kojeg pisanog 9. srpnja u Trunišću (Podturen u Međimurju) Katarina adresira na pjesnika i humanista Ivana Zakmardyja, protonotara Hrvatskog Kraljevstva. Katarina Zakmardyju piše u vezi posuđenog novaca te mu šalje i obveznicu za vraćanje.¹²¹

Kukuljević donosi podatak da je 1662. godine Katarina završila dugo vođenu parnicu s građanima Zagreba te ih je, Petra i Katarinu, grad Zagreb oslobodio plaćanja daće za posjedovanje kuće u Zagrebu.¹²²

Katarinina prva diplomatska misija započela je sredinom rujna 1664. godine kada je po dogovoru Nikole i Petra Zrinskog poslana u Veneciju gdje je razgovarala s francuskim poslanikom Petrom de Bonsyjem. Katarina nije željela govoriti francuski pa ju je pratio jedan francuski redovnik koji je govorio hrvatski. Katarina je obavijestila de Bonsyja da su braća Zrinski voljni stupiti pod pokroviteljstvo Luja XIV. i ako ih kralj doista primi, podići će u Hrvatskoj i Ugarskoj ustanak protiv Habsburgovaca, a voljni su i poslati svojeg sina u Pariz na „studij“¹²³. Pregovori započeti u Veneciji, nakon odlaska de Bonsyja u Poljsku, nastavljani su u

¹¹⁸ I.K. Sakciski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1868, str. 161., a dokument: I.K. Sakciski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1865., str. 214.

¹¹⁹ I.K. Sakciski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1868, str. 161.

¹²⁰ R. Lopašić, *Spomenici Tržačkih Frankopana*, str. 279.

¹²¹ I.K. Sakciski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1868, str. 161.

¹²² I.K. Sakciski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1868, str. 161.

¹²³ Ivan Antun trebao je biti poslan u Pariz na *studij* što je zapravo paravan za Bečki dvor jer je prava namjera bila da ga se pošalje kao jamca vjernosti francuskom kralju.

Beču preko francuskog poslanika Jacquesa Gremonvillea.¹²⁴ Naime, sva tri autora osvrnula su se u svojim romanima na ovaj događaj te ga je svatko od njih opisao na sebi svojstven, drugačiji način. Dok Kumičić, koji inače ulazi najviše u detalje, tek spominje da je Katarina bila u Veneciji, Kurbel jedini opisuje razgovor između Katarine i redovnika fabulirajući taj događaj čak u dva poglavlja. Može se zaključiti da je Kurbel najdetaljnije prikazao Katarininu diplomatsku misiju u Veneciji i najviše implementirao povijesna vrela kako bi opisao taj događaj. Stahuljak se samo osvrnula na Katarininu misiju kroz razgovor u kojem Petar Katarini spočitava loše vođen posao jer je glumila da ne razumije francuski unatoč tomu što je bila poliglotkinja. Zanimljivo je da su se i Kurbel i Stahuljak osvrnuli na tu okolnost.

Nakon smrti Nikole VII. i nakon što ga je Leopold I. imenovao banom Petar je nastavio pregovore s Francuskom, ali u Beču. Stoga je u lipnju 1665. godine opet poslao Katarinu koja kod Gremonvillea požuruje francusku pomoć. Iako je Katarina prenijela Gremonvilleu Petrovu spremnost na poslušnost Luju XIV. i ponudu za taoca pri čemu bi kao zalog vjernosti poslužio njezin trinaestogodišnji sin Ivan, on ju je upozorio na opreznost i zatražio čekanje. Katarina je uspjela ishoditi 4 tisuće talira godišnje.¹²⁵ Zanimljivo je da se na nastavak Katarinina pregovora s Francuskom Kumičić nije uopće osvrnuo dok se kod Kurbela i Stahuljak to spominje. Kurbel je naveo da je Katarina već bila u Beču te je ishodila 4000 talira dok Katarina u *Zlatnoj vugi* ironično kaže Petru da će ovog puta Gremonvilleu reći da je naučila barem talijanski.

Još je Nikola Zrinski nakon potpisivanja mira u Vašvaru (10. kolovoza 1664.) stupio u kontakt s nezadovoljnim ugarskim magnatima radi pružanja otpora Beču, a nakon njegove smrti te je pregovore nastavio Petar. Dakle, nakon Nikoline smrti glavni protagonisti otpora protiv Beča bili su najutjecajnije i vodeće osobe u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu, a to su ugarski magnati: ostrogonski nadbiskup i primas ugarski Đuro Lippay, palatin Franjo Wesselény, vrhovni i državni sudac Franjo Nádasdy i Petar Zrinski kao hrvatski ban. Nezadovoljni dvorskom politikom u narednim su godinama organizirali zajednička tajna vijećanja kako bi pregovarali o tijeku pobune. Jedna takva prilika pružala im se za vrijeme vjenčanja Jelene Zrinski i Franje Rákóczyja u Stubičkim Toplicama 1. ožujka 1666. Petar je tada sklopio savez s palatinom Franjom Wesselényjem te su izmijenili zavjernice na latinskom jeziku s potpisima i pečatima.¹²⁶ Kumičić je jedno takvo vijećanje ugarskih i hrvatskih magnata opisao za vrijeme slavljenja zaruka Jelene Zrinski i Franje Rákóczyja u Stubičkim Toplicama. Na tom je sastanku

¹²⁴ A. Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, str. 65.

¹²⁵ A. Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, str. 79.

¹²⁶ A. Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, str. 79.

prisustvovala i Katarina kojoj su, kao i Petru, nudili krunu Ugarsko- Hrvatskog Kraljevstva. Iako je, prema Kukuljeviću, Katarina prisustvovala tajnom vijećanju 1666. uoči vjenčanja njezine kćeri, čini se da je Kumičiću bilo zgodnije to opisati za vrijeme zaruka 1665. godine. Kukuljević isto kaže da je Ana Katarina s bratom i Marijom Széchy tada preuzela zadaću pridobiti Poljsku za saveznika i prekinuti zaruke Eleonore i poljskog kralja.¹²⁷ Uz Kumičića i Kurbel se kratko osvrće na sastanak nezadovoljnih magnata kojima je vjenčanje Jelene Zrinski poslužilo kao paravan te spominje da su na tom tajnom sastanku prisustvovala Katarina i Marija Széchy u ulozi neslužbenih diplomatkinja. Stahuljak poljsku diplomatsku misiju ne uvrštava u svoj roman.

Tijekom vođenja diplomatskih misija, Katarina je usporedno vodila domaće gospodarstvo i unutarnju politiku. Sačuvano nam je desetak dokumenata koji prethodno rečeno potvrđuju, a takav jedan dokument Katarina je potpisala u Novom Zrinu 25. srpnja 1667. godine. Njime ona rješava spor u vezi međe između Grižanaca i Drivenčana:

„Zapovidamo, da ovi imaju meju sobom lipo i priazlivo živiti, da ostaje u starih svoih pogodbah i pravu, da se pogjaju kod bratja, a ako li bi koj naprotiva tomu hotil biti, neka svidoči listmi kih imali budu, i da je pred nas imaju pokazati.“¹²⁸

Kod Kumičića nailazimo na vrlo sličan dokument kojeg je uvrstio u svoj roman, ali u Kumičićevoj verziji Katarina rješava spor kojeg vode Grobničani i Bakrani umjesto Grižanaca i Drivenčana. S obzirom na to da nije pronađen takav dokument koji bi svjedočio autentičnosti Kumičićeva dokumenta u romanu, pretpostavka je da je gore navedeni dokument poslužio Kumičiću kao motivacija za njegovu verziju.

Katarina je očito tu cijelu 1667. godinu boravila najviše na primorskim imanjima jer je i dokument od 16. kolovoza 1667. godine napisan u Novom Zrinu¹²⁹. U njemu Katarina, na molbu bribirskog puka, odlučuje da Bribirčani imaju pravo na uživanje sjenokoša i pašnjaka u Maševu: *„Polag dekretuma našega dragoga gospodina zapovidamo, da naši oficiali imaju k ovim suplikantom prigledati i braniti ih.“¹³⁰*

Nadalje, sačuvan je i dokument datiran od 26. rujna 1667. također iz Novog Zrina koji svjedoči da je Katarina podijelila prava grobničkom i bakarskom stanovništvu, a 16. prosinca

¹²⁷ I.K. Sakcinski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1868, str. 162.

¹²⁸ E. Laszowski, *Građa za gospodarsku povijest*, str. 141.-142.

¹²⁹ Utvrdu Novi Zrin je na ušću Mure u Dravu izgradio ban Nikola Zrinski 1661. godine (teritorij današnje Mađarske). Utvrdu su Osmanlije razorile 7. srpnja 1664.

¹³⁰ R. Lopašić, *Spomenici Tržaćkih Frankopana*, str. 304.

1667. prava je podijelila gornjim općinama Grižine i Drivenik. Kukuljević kaže da je te povlastice podijelila kako bi stanovnike tih naselja još više privukla na stranu Zrinskih i Frankopana,¹³¹ a to je godina 1667. u kojoj je organizacija pobune uvelike uznapredovala te je izuzetno važno bilo imati što više saveznika.

Posljednji dokument koji nam je sačuvan iz 1667. godine, a pisan je u Novom Zrinu datira od 12. listopada. Katarina njime nalaže da Grižanski porkulab ne smije otimati dohodak crkvi na primorskim imanjima i franjevačkom samostanu na Trsatu.¹³²

Na kraju 1667. godine Petru Zrinskom pružila se nova prilika za savezništvo. Bogati štajerski velikaš, grof Erazmo Tattenbach bio je vlasnik mnogih posjeda u Šleskoj i Njemačkoj, a zbog svojeg je nezadovoljstva s Dvorom bio više nego dobrodošao Zrinscima i Frankopanima jer Francuska i Osmansko Carstvo ne pokazuju naznake ozbiljnog suradništva i savezništva. Poznanstvo sklopljeno u Lapšćini (Štajerska) nastavljeno je kod Zrinskog u Čakovcu gdje je 9. rujna Zrinskom potpisao zavjernicu.¹³³ Višnja Stahuljak se osvrnula u *Zlatnoj vugi* na savezništvo s Tattenbachom opisujući podrobnije veliku gozbu na ozaljskom imanju kojom su prilikom Katarina i njezina kći Jelena trebale pridobiti grofa Tattenbacha.

Na početku nove 1668. godine, točnije 10. siječnja, ponovno iz Novog Zrina Katarina izdaje naredbu za Grobničane kojom moraju čuvati red i čistoću. Ovim dokumentom vidljivo je da Katarina uređuje komunalne obveze i prava pučanstva, au dokumentu ona kaže da treba *snažiti pute svaki ispred svoje hiže, gnoj i smetišće mora biti izvan grada*.¹³⁴ Još je zanimljivije što Katarina u istom tom dokumentu nalaže da se sve žene sumnjiva morala moraju *pretirati iz kotara*, a držanje *burdela* se kažnjava: „*Zapovidamo da malovridne žene i nečiste imaju van iz kotara našeg pretirati i ako bi se koj našel podložnik naš ki bi u svojoj hiži takov burdel ili ženu deržal, ima platiti penu toliko krat koliko se zateče*.“¹³⁵ Kumičić je preuzeo ovaj primarni izvor te ga bez obrade uvrstio u romaneskno tkivo svojega romana dok se Stahuljak samo kratko osvrnula rečenicom da je „*Na Grobniku (Katarina) sredila poslove bolje od najboljeg dvornika*“.¹³⁶

¹³¹ I.K. Sakcinski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1868, str. 163.

¹³² R. Lopašić, *Spomenici Tržačkih Frankopana*, str. 304.

¹³³ A. Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, str. 81.

¹³⁴ I.K. Sakcinski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1865. str. 224.

¹³⁵ I.K. Sakcinski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1865. str. 224.

¹³⁶ V. Stahuljak, *Zlatna vuga*, str. 59.

Novom zagrebačkom biskupu Martinu Borkoviću Katarina se obraća pismom od 11. ožujka. 1668. napisanom u Božjakovini. Katarina Frankopan se biskupu Martinu Borkoviću, kao i ranije biskupu Bogdanu, *preporučuje u dobro susjedstvo*.¹³⁷

U Ozlju Katarina, na molbu Judite Margarete Peharnik, nalaže da Petar Peharnik, brat Judite Margarete, mora vratiti spomenutoj dio majčine zemlje koji joj po zakonu pripada, a uz zemlju i pripadajuće kmetove. To je pismo Katarina napisala 16. kolovoza 1668.¹³⁸

Kukuljević i Mijatović donose podatak da je Katarina nakon smrti generala Auersperga 1668. godine otišla u Beč kod carice Margarite, Leopoldove majke, kako bi utjecala da se karlovački generalat dodijeli njezinom mužu Petru. Kukuljević kaže da se Katarina vraća bez uspjeha jer karlovačkim generalom postaje Herberstein.¹³⁹ Ovom se činjenicom i Kumičić poslužio te u svojem romanu opisao kako je Katarina bila bliska s caricom Margaretom s kojom je često vodila razgovore. U kontekstu ovog podatka kojeg donosi Katarina u Kumičićevoj *Uroti* kaže: „...ako uztreba poći i više puta k udovi cesarici poradi karlovačkoga generalata.“¹⁴⁰

Neuspjeli pregovori s Francuskom pa i Portom naveli su pobunjenike na traženje savezništva gdje god je to bilo moguće. U lipnju 1669. godine pobunjenicima se pružila još jedna prilika za savezništvo. Naime, 19. lipnja za poljskog je kralja izabran Mihail Wiśniowiecki za kojeg se Petar Zrinski nadao da bi mogao postati i hrvatsko-ugarski kralj. Petar je novom poljskom kralju odmah poslao pismo kojim ga je pokušao odvratiti od zbližavanja s Leopoldom jer se Leopoldova sestra nadvojvotkinja Eleonora treba uskoro udati za poljskog kralja.¹⁴¹ Osim pisma, Zrinski su poslali na Poljski dvor i svojeg vjernog redovnika oca Vasilija pod imenom *Abbate Palmerini* ili u Kumičićevoj verziji *oca Bargiglia*. No, njegova misija da odvрати poljskog kralja od ženidbe s Eleonorom nije uspjela pa je Katarina naumila otići sama poljskom kralju i time uz francusku, započeti i poljsku diplomatsku misiju. Ni Kukuljević, ni Mijatović ne navode je li Katarina zaista otišla u Varšavu već oboje navode da je Katarina prije planiranog puta za Varšavu otišla kod svoje kćeri u Sáros Patak¹⁴² gdje se duže vrijeme zadržala kako bi se susretala s istaknutijim ugarskim nezadovoljnicima.¹⁴³ Ipak, Kumičić je poljsku misiju Katarine Zrinski opisao dok se Kurbel i Stahuljak o toj cijeloj epizodi nisu ni osvrnuli.

¹³⁷ R. Lopašić, *Spomenici Tržačkih Frankopana*, str. 305.

¹³⁸ R. Lopašić, *Spomenici Tržačkih Frankopana*, str. 308.

¹³⁹ I.K. Sakcinski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1868, str. 163.

¹⁴⁰ E. Kumičić, *Urota zrinsko-frankopanska*, str. 281.

¹⁴¹ A. Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, str. 84.

¹⁴² I.K. Sakcinski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1868, str. 164.

¹⁴³ A. Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, str. 87.

Krajem 1669. godine Dvor je već planirao ukloniti pobunjenike, a nezadovoljan bečkom politikom i načinom kojim ga je Leopold I. tretirao, Petar je dvorjanicima kralja Leopolda I. u predsoblju doviknuo: „*Još ćete me se bojati!*“ Katarina je odmah na Dvoru pokušala ublažiti loš dojam, a prema Mijatoviću ona je to i djelomice uspjela.¹⁴⁴ Nasuprot tome je Kurbel, koji tu istu rečenicu uvrštava u svoj roman, rekao da Katarini u ublažavanju tog dojma nisu pomogle ni njezine diplomatske moći.

Kod Kumičića u čitanju romana nailazimo na jednu zgodu u kojoj je Katarina, vraćajući se iz Čakovca u Bosiljevo, putem sreća dva kapetana Herbersteinove vojske. Osobno poznavajući kapetane Delisimunovića i Vojnovića Katarina ih poziva u svoj dom u Bosiljevo na gozbu kako bi od njih saznala što smjera general Herberstein, a u tome je vidjela i priliku da kapetane pridobije za banovu vojsku koja se skupljala u Čakovcu. U Kumičićevoj verziji kapetani su uzeli novac od Katarine, ali obećanje da će stupiti u bansku vojsku nisu ispunili. Kukuljević potvrđuje da je Katarina zaista susrela i pozvala kapetane u Bosiljevo s navedenom namjerom.¹⁴⁵

Lopašić nam donosi podatak koji svjedoči o Katarininim kupoprodajnim pothvatima. Katarina je u Ozlju 9. veljače napisala dokument kojim daje polog od 1000 talira Ani i Katarini Arbanasić za imanje Jaškovo.¹⁴⁶

Kukuljević donosi podatak da je početkom 1670. Dvoru pošlo za rukom domoći se 3 pisma kapetana Bukovačkog koja svjedoče o njegovoj pobunjeničkoj aktivnosti i pregovorima s Osmanlijama. Jedno od tih tri pisama adresirano je na ime Katarine Zrinski, a to je još jedan dokaz više o Katarinom političko-diplomatskom angažmanu. Bukovački u pismu Katarini javlja da će *uskoro sa znamenitim brojem Turakah doći u pomoć!*¹⁴⁷ Uglavnom nam izvori vezani uz Katarinin diplomatski pothvat svjedoče o pregovorima s Francuskom i Poljskom, a izostaju oni koji govore kojeg je stava bila Katarina kada je riječ o savezništvu s Osmanlijama. Međutim, Kukuljević navodi zanimljiv podatak da je Katarina spočitavala malodušnost klonulom Petru i Franu Krsti kada je Herbersteinova vojska doprla do Zagreba iz kojeg se Fran Krsto povukao u Čakovec, a Orfej Frankopan bio potučen kod Karlovca. Povrh toga, ona im

¹⁴⁴ A. Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, str. 87.

¹⁴⁵ I.K. Sakcinski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1868, str. 166.

¹⁴⁶ R. Lopašić, *Spomenici Tržačkih Frankopana*, str. 313.

¹⁴⁷ I.K. Sakcinski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1868, str. 170.

kaže *nek imaju tvrdu vjeru za skoru tursku pomoć* te da je ona sama pripravna udariti na karlovačke čete, razbiti ih, uhvatiti generala i rasjeći ga na komade te dati psima za jesti.¹⁴⁸

U posljednjoj godini slobode Katarinina angažiranost nije kopnjela pa je u veljači 1670. u Ozlju napisala nalog ozaljskom prefektu Krsti Zmajiloviću da izruči kmeta Percajića: „*da ima gospi Franculički udovi, a našoj staroj gospi, izručiti kmeta Percajića, za vsim pristojećim dohodkom malim i velikim i tlakom.*“¹⁴⁹ Ovaj podatak donose i Kukuljević i Laszowski¹⁵⁰, a Kukuljević kaže da je to njezino posljednje pismo pisano hrvatskim jezikom i na slobodi. Međutim, iduća posljednja tri dokazuju da Kukuljević vrlo vjerojatno nije znao da postoje.

Prvo od tih posljednjih tri Katarininih pisama napisano je 12. svibnja 1670. godine u Zagrebu, a Katarina dostavlja opatu gubernaturu pritužbu Matije Maršanića da ga oslobodi plaćanja dugova jer su isti podmireni. Istog dana Katarina piše i Maršaniću da ga oslobađa bilo kakvog polaganja dugova.¹⁵¹ Posljednji, za sada, dokument kojeg je Katarina napisala i potpisala na slobodi i hrvatskim jezikom datiran je od 13. lipnja 1670. S obzirom na to da je Katarina već bila opkoljena Spankaovom vojskom, mjesto s kojeg Katarina piše nije dvojbeno jer znamo da je u to vrijeme već bila zatočena u utvrđenom Čakovcu. Ovo pismo pokazuje da je Katarina, unatoč lišenoj slobodi i časti te konfisciranim imanjima, nastavila s gospodarskom i političkom djelatnošću. Taj posljednji za sada dokument potvrđuje Jurju Dešiću pravo na imanje Leukuše.¹⁵² Kumičić se u svojem romanu osvrnuo na događaj u kojem je Katarina potpisala dokument kojim Pakanoviću daje imanje kraj Švarče. S obzirom na to da nije pronađen dokument koji bi potvrdio da je Katarinin Juraj Dešić Kumičićev Pakanović, pretpostavka je da je taj Katarinin dokument poslužio Kumičiću kao motivacija jer su sadržajno i lingvistički zamijećene velike sličnosti, isto kao i kod primjera dokumenta od 25. srpnja 1667. godine koji govori o rješavanju spora u vezi međe između Grižanaca i Drivenčana.

¹⁴⁸ I.K. Sakcinski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1868, str. 170.

¹⁴⁹ I.K. Sakcinski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 1868, str. 166.

¹⁵⁰ E. Laszowski, *Građa za gospodarsku povijest*, str. 143.

¹⁵¹ R. Lopašić, *Spomenici Tržačkih Frankopana*, str. 316.

¹⁵² E. Laszowski, *Građa za gospodarsku povijest*, str. 143.

6. ZAKLJUČAK

Čini se preambiciozno tvrditi da je Katarina bila *spiritus movens* velike zrinško-frankopanske državine,¹⁵³ ali se zasigurno ne može osporiti da je ona bila jedna od najutjecajnijih žena u povijesti hrvatskog naroda, posebice 17. stoljeća. Iako je njezin književni doprinos već stoljećima prepoznat, njezin je političko-diplomatski i gospodarski utjecaj još uvijek nedovoljno istražen, stoga se ovaj rad odnosi na analizu dostupnih primarnih i sekundarnih izvora koji tome svjedoče, a nakon čega je uspoređen fiksijskog i faksijskog lika Ane Katarine na temelju povijesnih romana.

Analizirajući pojmove preuzetih iz *Rječnika hrvatskog jezika*¹⁵⁴ Katarinina se angažiranost opravdano može svrstati u *politički, diplomatski i gospodarski* kontekst iako su se tim djelatnostima onovremeno uglavnom bavili muškarci.

Prema Anićeve *Rječniku hrvatskog jezika* riječ **politika** ima nekoliko značenja, među ostaloga znači *djelatnost koja teži uređenju a) društva u najširem smislu b) nekih dijelova, institucija ili projekata društva i odnosa među njima, zatim umijeće i način vladanja državom, gradom, kompanijom, institucijom.*¹⁵⁵ Dostupni nam povijesni izvori potvrđuju političku djelatnost Ane Katarine u okviru ove definicije. Katarina je tako potvrđivala stara prava Rakovčanima, Samoborčanima, Banjčevčanima i Brezancima, rješavala razne sporove kao onaj između Grižanaca i Drivenčana u vezi međe, sama je djelila povlastice grobničkom i bakarskom stanovništvu, ali i gornjim općinama Grižane i Drivenik. Zatim, uređivala je komunalne obaveze i prava pučanstva u Grobniku, Katarina je darovala polog od 1000 talira Ani i Katarini Arbanasić za imanje Jaškovo, napisala je obveznicu o posudbi novca protonotaru Hrvatskog Kraljevstva Ivanu Zakmardyju, Grižanskom porkulabu je naložila da ne smije otimati dohodak crkvi na primorskim imanjima itd. Tom se popisu može pridružiti i Katarinina gospodarska uloga jer prema Rječniku riječ **gospodarstvo** označava *ukupnost sredstava za proizvodnju i proizvodnih odnosa u društvu*, a sinonim je *privreda* dok je drugo značenje riječi gospodarstvo *imanje, posjed*. Također, natuknica *gospodariti* je nesvršeni glagol koji znači *vladati, upravljati, držati u vlasti*,¹⁵⁶ a iz prethodnog je vidljivo da je Katarina imala upravljajuću ulogu.

Na posljetku, kao primarno značenje riječ **diplomacija** Rječnik navodi da je to *grana politike koja se bavi međudržavnim odnosima i pregovorima* (termin), a sekundarno

¹⁵³ Z. Bartolić, *Majka Katarina*, str. 63.

¹⁵⁴ V. Anić, *Rječnik hrvatskog jezika*

¹⁵⁵ V. Anić, *Rječnik hrvatskog jezika*, str. 382.-383.

¹⁵⁶ V. Anić, *Rječnik hrvatskog jezika*, str. 121.

diplomacija označava vještinu da se lijepim načinom i lijepim riječima provede vlastita volja, i prema *Rječniku* sekundarno značenje je u domeni razgovornog jezika ili/i može imati ironičnu konotaciju.¹⁵⁷ Nažalost, primarni nam izvori ne mogu posvjedočiti o Katarininoj diplomatskoj ulozi, ali potvrda toga jesu sekundarni izvori koji svjedoče o Katarininoj diplomatskoj misiji u Veneciji i Beču gdje je pregovarala s poslanicima francuskog kralja Luja XIV., a o savezništvu je pregovarala i s grofom Tattenbachom. Prema Kukuljeviću, Katarina je s Marijom Széchy dobila zadaću pridobiti i Poljsku za saveznika, a nakon smrti generala Auersperga odlazi u Beč kod carice Margarete kako bi za Petra izborila karlovački generalat. Dakle, iz dostupnih nam je povijesnih izvora vidljivo da je Katarina imala značajnu ulogu u političkom i gospodarskom životu hrvatskih zemalja 17. stoljeća.

Nadalje, dio se ovog rada odnosi na usporedbu faksijskog i fikcijskog lika Ane Katarine u pogledu njezina političko-diplomatskog i gospodarskog doprinosa. S obzirom na karakter svakog od odabranog povijesnog romana, motivaciju s kojom je autor pristupio pisanju romana, odnosno iz perspektive vremena u kojem je autor stvarao, najprije se zaključuje da je političko-diplomatska i gospodarska uloga Ane Katarine vrlo malo zastupljena u trima povijesnim romanima hrvatske književnosti. Najviše se u pogledu Katarinina djelovanja izrazio Eugen Kumičić u svojem romanu *Urota zrinsko-frankopanska*. On je fikcijski lik Ane Katarine objelodanio u najvećem opsegu. Od ukupnog broja od 26 isprava i događaja koji su bili analizirani u ovom radu, Kumičić je u svojem romanu opisao čak osam događaja koji se povezuju s političko-diplomatskim i gospodarskim kontekstom Ane Katarine, odnosno upola više od Virgila Kurbela i Višnje Stahuljak koji su se referirali svaki po četiri puta. Dakle, Eugen Kumičić najiscrpnije je proučio povijesna vrela kako bi oživio književni lik Ane Katarine.

Ipak, kvantiteta ne znači nužno i kvalitetu. Nedvojbeno je tako da Kumičić u oblikovanju lika Ane Katarine odražava svoja ideološka stajališta jer je Katarinu prikazao kao nositeljicu hrvatske nacionalne ideje, odnosno nametnuta joj je uloga poučavanja nacionalne povijesti. To se vidi i u replici u kojoj se Katarina obraća poljskom kralju.¹⁵⁸ Iako joj je Kumičić dao najviše prostora u hrvatskoj prozi, Ana Katarina je u *Uroti* idealizirana i heroizirana, a

¹⁵⁷ V. Anić, *Rječnik hrvatskog jezika*, str. 69.

¹⁵⁸ „...da bi se Poljaci morali uhvatiti u jedno kolo s manjim potlačenim narodima, a ne puziti pred velikim susjedima. Kad jaki susjedi unište slobodu onih naroda, koji su oslabili u stoljetnoj borbi na Turke, tada će Poljačka skupo i krvavo platiti svoje zablude, svoju sebičnost. Poljaci, Hrvati i Ugri neka svim silama zaprieče, da se Austrija ne ojača. Ako svi zajedno živo ne pregnu, Beč će sve pograbit u svoje ruke, pak će sve narode jednako tlačiti.“¹⁵⁸

takvom plošnom crno-bijelom karakterizacijom, Kumičić nije mogao dočarati stvarni karakter i individualnost Ane Katarine te je zbog toga narušena i objektivnost samog povijesnog romana.

S druge strane, Višnja Stahuljak Katarinu lišava idealizacije te ju prikazuje s vrlinama i manama, kao sasvim običnu ženu s emocijama, željama i potrebama. Za razliku od Kumičića koji zbog svojih ideoloških stajališta ne bi mogao kritizirati hrvatsku nacionalnu heroinu i koji primjenjuje vrlo jednostavnu psihologiju lika, Stahuljak to čini sasvim obrnuto: „*Pomislio je kaćiperni gospodin da sam mu poslao neku barbarku... Proglasio te glupačom, okružio se četom prevoditelja! Kako se na takav način mogu voditi povjerljivi razgovori?*“¹⁵⁹ Iz ove Petrove replike razvidno je koliko se odnos prema oblikovanju povijesnih likova u romanima od Kumičića do Stahuljak promijenio. Između toga, Kurbelova Katarina još uvijek ima elemente nacionalne heroine, ali je način na koji je opisana puno bliži načinu koji koristi Višnja Stahuljak. Psihologija lika također je kod Kurbela kompleksnija nego kod Kumičića, a zbog svojeg profesionalnog određenja kao novinar Kurbel je za pisanje romana upotrijebio feljtonistički stil, dakle na rubu književnog i znanstvenog stila: „*Mislim da tom tipu treba prilaziti iz mrtvog kuta. Ne gledajte me tako, braćo Zrinski, kao da ne poznajete žene! Osim toga, ja sad rasuđujem u vašem, vojničkom duhu.*“¹⁶⁰

Također, u romanima je zanimljiv odnos prema fikciji i falciji. U Kumičićevom romanu povijest igra izuzetno veliku ulogu, a edukacija čitateljstva o nacionalnoj povijesti glavni je pokretač nastanka romana. Kumičić povijesne izvore implementira u neobrađenom, izvornom obliku. Time je narušena umjetnička vrijednost romana jer roman suhoparnim, neselektivnim nizanjem povijesnih izvora i činjenica izgleda poput kronike, a ne umjetničkog djela. Kumičić svojim povijesnim romanom ukazuje na trenutnu tešku situaciju i položaj hrvatskih zemalja u vrijeme vladavine bana Hédervárya, a isto to vidljivo je i kod Kurbela 70-ak godina kasnije, koji svojim povijesnim romanom želi ukazati na trenutnu tešku situaciju Hrvatske u sklopu Jugoslavije. Nije slučajno Kurbel izabrao povijesni događaj koji slavi 300-tu godišnjicu u godini u kojoj vrhunac doživljava pokret za emancipaciju hrvatskog nacionalnog identiteta unutar Jugoslavije – *Hrvatsko proljeće*. Kurbelu se činilo zgodnim napisati roman koji će imati utjecaja na tadašnju čitateljsku publiku jer će se čitatelji moći vrlo lako poistovjetiti s junacima *Hrvatske nad ponorima* koji su prikazani kao žrtve ugnjetavanja „tuđinske“ vlasti. Isto to može se reći i za Kumičića. S druge strane, krajem stoljeća, za Višnju Stahuljak povijest više ne igra presudnu ulogu. U njezinom je romanu fiksijski sloj ispred falcijjskog pa se to odražava na

¹⁵⁹ V. Stahuljak, *Zlatna vuga*, str. 122.

¹⁶⁰ V. Kurbel, *Hrvatska nad ponorima*, str. 78.

gotovo sve elemente u romanu. Autorica pretpostavlja da je čitatelj *Zlatne vuge* već dobro upoznat s povijesnim događajima, a povijest je u njezinom romanu samo dopuna imaginarnom, dominantnom sloju. Povijesni su likovi prikazani kroz sudbinu fikcijskih likova što predstavlja radikalni obrat u odnosu na prethodna dva romana, ali i obrat u odnosu prema samoj povijesti. Taj odnos jasno je vidljiv iz samog naslova i dva podnaslova. Naime, čitatelj iz naziva romana *Zlatna vuga* ne može saznati o kojem je povijesnom događaju riječ, čak niti da je riječ o povijesnom romanu. Istu anonimnost pruža i prvi podnaslov *Oriolus oriolus* da bi tek drugi podnaslov *Povijesni roman iz XVII. stoljeća* sugerirao na historiografski element u fabuli romana.

7. LITERATURA

1. Anić, Vladimir (2007.) *Rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb:Novi liber.

2. Bartolić, Zvonimir (2004.) *Majka Katarina: Biografski i književno-povijesni kolaž o Ani Katarini Frankopan-Zrinski*. Čakovec: Matica hrvatska.
3. Bratulić, Josip (2014.) *Pjesmarica Ane Katarine Zrinske*. Zagreb: Matica hrvatska.
4. Ćorić, Tomislav (2018) *Petsto poznatih i zaslužnih hrvatskih žena*. Zagreb: Večernji list.
5. Dukić, Davor i Lukec, Jasmina (2017) Pjesme Ane Katarine Zrinski – poetika i kontekst. *Croatica*, 61, str. 273-294.
6. Feletar, Drago (2003) Banica Katarina i sjevernohrvatski krug Zrinskih. *Podravina*, 2 (4), str. 101-120.
7. Horvat, Rudolf (2008) Zator Zrinskih i Frankopana. U: Kostelić, Ante, ur. *Posljednji Zrinski i Frankopani*. Zagreb: Stih.
8. Jelčić, Dubravko (1995.) *Nove teme i mete*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
9. Kalšan, Vladimir (2006) *Međimurska povijest*. Čakovec.
10. Kravar, Zoran (1993) *Nakon godine MDC*. Matica hrvatska Dubrovnik.
11. Kukuljević Sakcinski, Ivan (1851.-.1875.) *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*. Zagreb: Društvo za jugoslavensku povjestnicu i starine.
12. Kurbel, Virgil (1971.) *Hrvatska nad ponorima: Povijesna reportaža o uroti zrinsko-frankopanskoj*. Zagreb: Matica hrvatska.
13. Kurelić, Robert (2018.) Urota – žrtva na oltaru bečkog apsolutizma. U: Srdoč-Konestra, Ines i Potočnjak, Saša, ur. *Putovima Frankopana. Frankopanska baština u Primorsko-goranskoj županiji*. Rijeka: FFRi.
14. Kumičić, Eugen (1998.) *Urota zrinsko-frankopanska*. Zagreb: Matica hrvatska.
15. Laszowski, Emil (1951.) *Građa za gospodarsku povijest Hrvatske u XVI. i XVII. stoljeću – izbor isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana: Knjiga br. 1*. Zagreb: JAZU.
16. Lončarević, Hrvoje *Zrinsko-frankopanska urota u hrvatskom romanu (znanstveni rad)*
17. Lopašić, Radoslav (1891) *Spomenici Tržačkih Frankopana*. Zagreb: JAZU.
18. Julijana Matanović (2003) pogovor u Zlatna vuga, Zlatna vuga- priča o slabim junacima i velikoj povijesti. Zagreb: Školska knjiga.
19. Mijatović, Anđelko (1999.) *Zrinsko-frankopanska urota*. Drugo izdanje. Zagreb: Alfa.
20. Pajur, Franjo (2014) Ozaljsko jezično-književni krug ili zrinsko-frankopanski književni krug. *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, vol. 47 (229) No. 3-4, str. 55.-68.
21. Petrić, Hrvoje (2019.) *Iz povijesti Krčkih knezova Frankapana/Frankopana*. Feletar, Dragutin, ur. *Zrinski&Frankopani:100 godina od povratka u domovinu*. Zagreb: Izdavačka kuća Meridijani, str. 9.-82.

22. Potočnjak, Saša (2015) Fran Krsto Frankopan i bečko-furlansko pjesništvo 17. stoljeća. *Slavistična revija*, 1, str. 119-134.
23. Stahuljak, Višnja (2003.) *Zlatna vuga: Oriolus oriolus*. Treće izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
24. Šicel, Miroslav (2005.) *Povijest hrvatske književnosti XIX. stoljeća: Knjiga II: Realizam*. Zagreb: Naklada Ljevak.
25. Šicel, Miroslav (1997.) *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća. 2. nadopunjeno i prošireno izdanje*. Zagreb: Školska knjiga.
26. Šišić, Ferdo (2008) Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine. U: Kostelić, Ante, ur. *Posljednji Zrinski i Frankopani*. Zagreb: Stih.
27. Šojat, Olga, ur. (1977) *Hrvatski kajkavski pisci: 17. stoljeće. Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 15/II. Zagreb: Zora; Matica hrvatska.
28. Várkonyi, Ágnes R. (2011) *Jelena Zrinska, najhrabrija žena Europe*. Zagreb: Jesenski i Turk .
29. Vončina, Josip (1995) *Stari hrvatski pisci. Djela*. Knjiga 42. Zagreb: HAZU.
30. Zvonar, Ivan (2009.) *Na kajkavskim korijenima: rasprave i studije*. Samobor: Meridijani.
31. Zrinski, Katarina (2005.) *Putni tovaruš. Čakovec-Zagreb: Matica hrvatska*.

Internetski izvori:

32. Glavinić, Franjo. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 14. 9. 2021. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22230>.
33. FRANKOSTRUKCIJA: Istraživanje i rekonstruiranje književnopovijesnoga i kulturnoga kruga Alpe – Jadran u ranom novom vijeku u kontekstu djelovanja plemićkih obitelji Frankopana
Dostupno na: <http://frankopani.uniri.hr/>.

8. SAŽETAK

Nedostatno istražen političko-diplomatski i gospodarski doprinos Ane Katarine Zrinski naveo me da ponudim svoju perspektivu na ovu temu, ali kroz prizmu usporedbe povijesnih izvora i tri stilski različita povijesna romana hrvatske književnosti. Na temelju povijesnih romana Eugena Kumičića *Urota zrinsko-frankopanska* iz 1893. godine, romana Virgila Kurbela *Hrvatska nad ponorima* iz 1971. godine i romana Višnje Stahuljak *Zlatna vuga* iz 1988. godine analizirat će se fiksijski lik Ane Katarine i usporediti s dostupnim povijesnim vrelima koja svjedoče o njezinoj ne-literarnoj djelatnosti, političko-diplomatskoj i gospodarskoj. Uloga se i svrha književnosti od Kumičića do Stahuljak značajno promijenila, a ujedno je i odraz društveno-političke klime svojega doba. Kumičiću je tako književnost poslužila kao instrument politike jer kroz svoj povijesni roman implementira pravašku ideologiju približavajući je širokim masama, a njegov je naum vidljiv i u oblikovanju fiksijskog lika Ane Katarine. Kurbelov roman napisan je u maniri povijesne reportaže, a godina objavljivanja nije slučajna već dvostruko politički motivirana. Godina 1971. tristota je obljetnica pogibije Petra Zrinskog i Frana K. Frankopana, ali i godina koju je obilježio političko-kulturni pokret za legitimiziranjem hrvatskog nacionalnog identiteta poznatiji kao *Hrvatsko proljeće*. Nasuprot tome, odnos prema samoj povijesti se krajem stoljeća radikalno mijenja pa autori povijesnih romana povijesne ličnosti, događaje i povijesne izvore ne koriste kao primarni sloj već oni služi kao nadopuna fiksijskom sloju, a sudbine nekada slavni junaka sada su ispričane kroz sudbine imaginarnih likova. Historijska uloga Ane Katarine stoga je u *Zlatnoj vugi* marginalizirana, a odnos prema povijesti autorica je pokazala odabirom naslova koji, za razliku od prethodna dva romana, nema povijesnu konotaciju.

9. KLJUČNE RIJEČI

Ana Katarina Zrinski, fikcija-fakcija, gospodarski, politički i diplomatski doprinos